

LECTURĂ

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

9-15 august 1995
(Anul XXVIII)

31

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

S. Damian despre Ion Negoitescu

(pag. 8-9)

Centenar I. Valerian

(pag. 11)

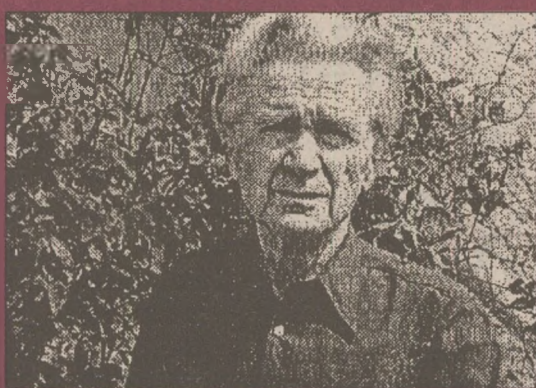

Interviu cu regizorul ANDREI SERBAN

(pag. 13)

O scrisoare inedită a lui Cioran

(pag. 3)

Heinrich Böll: Portretul unui anticonformist

(pag. 14)

Rebreanu publicist

(pag. 10)

Virila fugă înapoi

(pag. 2)

La aniversară

PE VIRGIL IERUNCA l-am cunoscut în 1967, la Paris. Pentru că la întoarcere n-am făcut un secret din asta, ori de câte ori, în anii care au urmat, am solicitat viză de ieșire din țară, s-a ivit întrebarea dacă nu cumva, odată aflat în Occident, îl voi reîntâlni pe Virgil Ierunca și pe Monica Lovinescu. Oficialitatea comunistă românească n-a avut dușmani mai mari decât cele două voci faimoase de la *Europa liberă*. Ceaușescu ar fi dat orice să le amuțească. A și plătit doi ucigași care au bătut-o pe Monica Lovinescu, dar n-au reușit, din fericire, s-o omoare.

Pot să recunosc acum că s-a întâmplat rareori să ajung în Franța, în Germania sau în altă țară europeană fără să caut pe Virgil Ierunca și pe Monica Lovinescu. Am vorbit la telefon sau ne-am întâlnit. Am petrecut în casa lor multe ore extraordinare. În fond, dacă ne despărțea ceva, la propriu, acesta era comunismul. În rest, totul ne apropia. În cazul lui Virgil Ierunca ne apropia chiar și orașul unde el își făcuse liceul și își începuse cariera de profesor: Rm. Vâlcea, orașul meu natal. Părinții mei i-au fost profesori. În 1967 ne-am descoperit și alte cunoștințe comune, ca de exemplu prima mea profesoară de franceză, care fusese și a lui. Dincolo de biografie, m-am legat de Virgil Ierunca și de Monica Lovinescu printr-un mare respect și printr-o mare iubire. Le voi rămîne îndatorat toată viața pentru exemplul de curaj și onestitate pe care mi l-au oferit. Și îi voi iubi toată viața.

În 1967 Virgil Ierunca era un bărbat elegant și plăcut care abia trecuse de 45 de ani. Nu arăta anii pe care-i avea. Inteligent, cultivat, politicos pînă la ceremonie, totdeauna afabil, era nu numai comentatorul literar de la *Europa liberă*, dar și cel mai mare iubitor de muzică din cîți am cunoscut. Biblioteca lui este și o discotecă. Bibliofil și discofil, Ierunca știe pe de rost toată muzica bună a lumii. E interesant cum modelează muzica nu doar sufletul, dar și comportamentul uman. Manierele lui Ierunca sînt muzicale. Omul are, dacă mi-e îngăduită comparația, formă perfectă de sonată.

Astăzi, cînd împlinește 75 de ani, Virgil Ierunca mi se pare același ca la finele deceniului în care ne-am văzut, în carne și oase, prima oară. Timpul i-a rafinat trăsăturile, a pus parcă o estompă pe ele, dar nu l-a schimbat esențial. Mi s-a întâmplat, reîntîlnindu-l la Paris toamna trecută, să închid o clipă ochii spre a mi-l imagina, în același loc (în casa lui, adică), dar cu aproape treizeci de ani în urmă, și să-i redeschid brusc, pentru a compara imaginile. Nu era între ele nici o diferență. Vocea, rîsul, exclamațiile, gesturile - toate erau acolo, ieri ca și azi, ca într-o slavă stătătoare a timpului și a istoriei.

La mulți ani, Virgil Ierunca!

9. 483

Virila fugă înapoi

CHIAR și adversarii cei mai recunoașc nu se sfiesc să-i abilitatea de a-și alege oamenii. Experiența îndelungată pe lângă serviciile de cadre ale partidului și-a spus cuvântul. În anumite cazuri, îndemnarea președintelui a atins virtuozitatea. Din mulțimea de candidați care, în decembrie 1989, roiau în jurul ciolanului, a știut să-l aleagă pe Petre Roman. Fostul premier corespundea perfect așteptărilor sexuale ale unui popor multilateral frustrat. Ce-a ieșit din idila dintre Apaca (aceasta semnificând, metonimic, întreaga Românie) și Petre Roman - s-a văzut. Ca în orice căsnicie improvizată, epilogul s-a lăsat cu părueli.

Următorul pe listă, Teodor Stolojan, se integra perfect noii etape în care intrase țara. Visteria odată golită, era nevoie de un contabil care să facă pe surdul și pe mutul, căruia tînguierile unui popor înfometat îi procurau, în cel mai bun caz, un rictus masochistic. A fost respectată de către Stolojan pînă în cele mai mici detalii. Ca o ironie a sorții, omul care își făcuse un fixism din a nu scoate un ban din buzunar a sfârșit prin a împărți bani, cu amîndouă mîinile, tocmai la Banca Mondială.

În fine, aducerea la putere a lui Văcăroiu a fost un semnal tragic că regimul Iliescu face, cu toată viteza, un marș-ariet viril spre epoca planificării. Obscurul funcționar de la comitetul de stat al planificării întru, la sfîrșitul lui 1992, idealul de modernitate politică și pragmatism economic la care ajunsese, după seria de lepădări de sine (de comunism, de ateism, de moscovitism, de kaghebism) - dar numai la simulator - ale lui, Ion Iliescu. Insul în costum sifonat, un fel de Columbu din menajeria partidului, neplăcut la înfățișare și vorbind bolovănos era tot ce puteau furniza dosarele secrete ale partidului.

Ne mai amintim de așa ceva cu care, la investiție, anunța că nu va părași locul din fruntea guvernului înaintea fatidicului an 1996, cînd mandatul ar urma să-i expire. După trei ani în care Văcăroiu s-a ținut tare în șa, ar trebui să ne reconsiderăm părerile despre "slăbiciunile", "indeciziile" și "bilbielile regimului Iliescu. Dacă Ion Iliescu e capabil să-l mențină în scaun vreme de trei ani pe un individ care emană incompetență zi de zi și ceas de ceas (și, desigur, în proporție de masă!), nu stăm rău. Stăm catastrofal.

Dacă Petre Roman a practicat un stil al nerușinării și al cinismului, dacă Stolojan a transformat minciuna contabilicească în doctrină politică, iată că Nicolae Văcăroiu îi întrece de departe. Incompetența crasă, sfruntarea nerușinată și cinismul agresiv își au în incapabilul "finanțist" întruparea ideală. Oamenii nu mai au ce să pună copiilor pe masă, iar primul-ministru ne demonstrează că mîncăm prea mult. Prin buzunare ne bate vîntul, iar dl. Văcăroiu ne convinge că sîntem o nație de bancheri. Investitorii străini fug de noi ca dracul de tîmție, dar premierul răgușește laudîndu-se cu succesele în atragere mormanilor de valută. Unul după altul, vecinii ne trîntesc în nas barierele granițelor, dar Văcăroiu ne vede comod instalați în inima Europei. Perorează gros despre democrație, dar pactizează lanțos cu partidele extremiste (mai mult, se spune că ar fi chiar membru secret al unuia dintre ele). La așa țară, așa prim-ministru.

Edentatul nostru leu se devalorizează minut de minut, dar Văcăroiu ne crede idioți și ne vorbește de "întărirea monedei naționale". Într-o perioadă în care dolarul e destul de prost cotat el însuși, în România el riscă să ajungă la valori astronomice. Din păcate, datoriile externe ale țării, tot mai mari și tot mai enigmatice, cresc în dolari. Într-o țară recunoscută pentru cîte de curioși sînt locuitorii ei, nu se găsește nimeni să-l ia de guler pe Văcăroiu și să-l întrebe de unde provin enormele datorii externe ale țării. Pe care el le-a făcut, dar de plătit le vom plăti noi - după ce mandatul domniei-sale va fi expirat și el va trece triumfător bastonul de mareșal cîntec stie căruia infirm mental din crescătoria Iliescu.

Ziarele noastre vorbesc de orgiile sexuale ale diverselor politruce și despre găinăriile funcționarilor de gradul al optșpelea, dar nimeni nu e curios să-l chestioneze pe premier de unde provin imensele datorii în valută. Cine a împrumutat (și mai ales de ce) miliardele de dolari? S-a umplut cu trei vreo groapă, cîți de mică, din infernalele șosele ale țării? S-a micșorat distanța enormă care ne separă, nu numai de vest, dar și de vecini precum Ungaria sau Bulgaria, în ce privește dotarea școlilor? Avem o lege a învățămîntului modernă zor nevoie, o lege europeană pînă-n măduva oaselor, dar de învățat se învață tot ca pe vremea lui Creangă. Plățiți ca vai de capul lor, cu norme supradimensionate, profesorii și învățătorii României au devenit un lumpen-proletariat apatic, căruia salariul nu-i ajunge nu numai de la o chenzină la alta, dar nici măcar de la o săptămîină la alta.

Și în acest timp, premierul are nerușinarea să facă vizite oficiale și poșionează în China. Pentru a sporii producția de ceamantane chinezești pe cap de român? Pentru a verifica, la fața locului, ce i-a scăpat fostului său stăpîn, Ceaușescu, din ritualul autoritarist al Orientului? Pentru a decide un import de grîu din China, acum, cînd țaranul român se dă de ceașcă, devenite mai excludiviste decît un club englezesc, rodul trudei sale? Pentru a ne procopsi cu cine știe ce fleacuri manufacturiere, care se vînd în Occident la preț de damping? Departe de premierul nostru gîndul de a normaliza relațiile cu vecinii. Din contră. El trage la sprînci cu Vadim și se trage de șireturi cu Funar, îndemnîndu-i, fie și implicit, să dea înainte cu iresponsabila lor politică anti-națională. Ne va sări, la o adică, în ajutor China? Sau poate Rusia, atît de dragă clicii conducătoare? În loc să ne evaluăm realist poziția, forța și mijloacele, noi ne lăsăm conduși de instincte paranoice, crezîndu-ne mai deștepti decît Papa și mai catolici decît Păcală. Bătoși, inflexibili și - în cele din urmă - impotenți, dăm mereu vina pe alții, nevăzînd că de fapt trădarea pornește chiar din interior. Din interior și de sus, din gașca incompetență profesională și negoasă moral care, ca o plăcere necrofornă, nu pare a avea locere mai mare decît să aducă țara la consistența rigid-respingătoare a unui cadavru.

FĂRĂ ÎNDOIALĂ, profesorul, care apare ca un alter ego în poeme, are pentru autor o valoare sentimentală serioasă. El, profesorul, și nu poetul este cel care face, el este cel care gîndește și cel care spune lucruri ieșite din comun, el este cel care se deplasează pe un anumit traseu și poposește în aceleași locuri unde se află, ca din întâmplare, și poetul. Fie vorba între noi, această găselniță literară pedantă, are aerul ei ușor expirat, este ca o trenă de metal în înaintea poemelor. Eu cred că dacă teceți totul în contul dv., dacă îl eliminați definitiv pe profesor și vă asumați ca proprii, cum de fapt și sunt, gîndurile, acțiunile, meditațiile, textul poetic ar respira un pic mai liber. Nu profesorul ci dv., singur într-o cameră de hotel, vă gîndiți la sensul vieții. Nu lângă profesor, ci lângă dv., pe noptieră, arde o lampă cu abajur amintind de o zeiță a fertilității. Tot așa, dv. treceți printre oamenii care aleargă să cumpere fructe, măcinat de propriile boli. Al. dv. este și articolul. Blîndetă în ziar, tratată despre criza de timp și despre celește și articole. Blîndetă pentru a vă lungi propria viață. Acceptați, deci, acest mic viraj pe care vi-l propun. Treceți cu încredere totul la persoana întîi. Efectul va fi un plus de firesc, de credibilitate și, poate și de valoare. (*Baruh Ben Iaacob*, București) ● Dintr-o operă în manuscris impresionantă ca volum, ne oferim doar două poezii, pentru a ne da cu părerea dacă sunt bune sau nu. Spuneți așa: *Ce le trebuie să fac ca să devină bune? Dacă nu sunt bune, mă las de această meserie și mă dedic altelei*. Nu vă cred. Nu pot să vă ved. E ceva putred în declarațiile pe care le faceți în locuri diferite, în una și aceeași scrisoare. Cîteva rînduri mai la deal ziceați așa: *Am acasă 5 volume: Memorialul Chinuirii mele, Frămîntarea, Povestea dureroasă a Crinului Negru, Glasul sîngelui, Povestea dureroasă a iubirii mele sau Maica Vera, plus o trilogie în proză "A trăi ca-n iad", din care primul volum, "Pasărea phoenix" e aproape gata...* Vedeti cît sunteți de nereserios! Cum să vă lăsați de această meserie în care ați investit, slavă domnului, timp, din glumă? Și să vă dedicați altelei, așa, din senin, dintr-o vorbă proastă, dintr-o părere, greșită poate?! Nu că avea ceva împotriva, dar cum rămîne cu volumele multe, multe, pe care le aveți acasă? Le abandonați? Așa cum v-a ieșit fraza aceea cu *am acasă...*, parcă v-ați fi compus epistola din concediu, din altă parte, poate chiar din clădirea PTTR. Inconsecvența dv. e fără margini, ca și candoarea, la urma urmei. Pentru că numai un candid îndrăgostit mai poate compune în ziua de azi scrisori către mării defuncți, cu religiozitate dar și cu familiaritate, ca de la egal la egal. Iată o mostră mai mult decît duioasă, către fratele Eminescu: *Ce să-ți mai spun? Că lumea e proastă, sau mai proastă de cînd ai plecat tu, sau poate de cînd te-a proastă eu? Dar le vorbesc de tine, și cu tine, dar nu înțelege nimeni, așa cum n-a înțeles nici Varonica...* Da, *Varonica!* Nu am făcut decît să vă respect întocmai, în literă, și în spirit, ca să nu greșesc. *Memorialul Chinuirii mele* are 19 strofe. E o poveste întreagă, în care poetul se petrece dintre cei vii, nu înainte însă de a-i da *dezlegare* femeii iubite, *să iubească și să-și ...petreacă*. Să vedem, deci, începutul...sfîrșitului: *Cînd va suna ceasul/ De sfîrșitul meu/ să-ți aduci aminte/ Că te-am iubit mereu// Și cînd clopotele a jale/ Începe a mă cânta/ Tu să-ți aduci aminte/ Că-ai fost iubită mea// Și cînd fi-va ca să fie/ Sub glie să mă pună/ Tu să rămîi iubită/ Persoana cea din urmă// Din ochii ce odată/ Cu drag eu sărutam/ Tu să stropești o groapă/ Ce n-am dorit să am/ .../ Acum îți spun adio/ Adio pentru veci/ Și te dezleg iubită/ În lume să-ți petreci...* Generos poetul cu a sa *Varonica!* Generos și cu dezacordurile. Virgulele pe care i le-am presărat pe ici, pe colo, în text, ca să nu se încălece sensurile, n-au nici un efect, de bună seamă. Dacă n-am lua în deșert promisiunea poetului, cum că se va lăsa de această meserie și va apuca de o alta, ne-am întreba, desigur, cam la ce s-a gîndit, ce ar avea în vedere, cum pe unde și cu ce crede că va avea sorți de izbîndă? (*Dragomir Vall Părvulescu*, Cîmpulung).

Editată de

România literară

- Fundația "România literară"
director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru
o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

O scrisoare inedită a lui Cioran

Jozef Czapski - Autoportret (1953)

Pictorul polonez Jozef Czapski s-a născut în 1896. Cel de al doilea Război Mondial a făcut din el un prizonier al Armatei Roșii în același timp cu mii de ofițeri executați la Katyn. Czapski a scăpat execuției prin miracol, în schimb a fost deportat în lagărul siberian Gрязowitz unde își petrece o parte din anii tineri. În timpul războiului tablourile sale au fost înghițite de foc într-un mare incendiu. În 1945 emigrează la Paris unde ia totul de la zero. Pictorul însuși a descris acești ani teribili în cartea *Terre inhumaine* publicată la editura "L'Age d'Homme", Lausanne.

Pentru prima oară am văzut tablourile excepționale ale lui Czapski în casa prietenului nostru comun, editorul Vladimir Dimitrievic la Lausanne.

Această scrisoare a lui Cioran a fost scrisă imediat după apariția

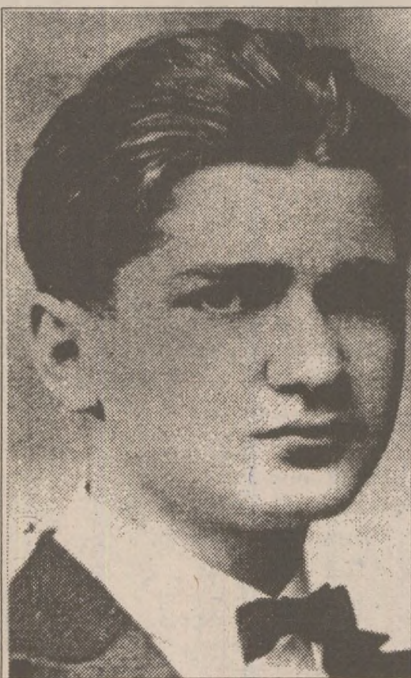
cărții sale "La Chute dans le Temps", 1964, Gallimard, și ne-a fost dăruită de pictor în 1980.

E o scrisoare foarte interesantă pentru că ea prefigurează "ultimul Cioran", filozoful matur, dar și umanistul plin de responsabilitate pentru ideile sale, cel care, spre deosebire de alți intelectuali, s-a distanțat net și a regretat opiniile sale naționaliste și antisemite din *Schimbară la față a României*, 1937.

În Suedia s-au publicat trei cărți Cioran: *Inconvenientul de a fi născut*, 1986; *Silogisme amărăciunii*, 1989, și *Istorie și Utopie*, 1992. Criticul Otto Mannheimer l-a întâlnit pe Cioran de două ori la Paris în 1980 realizând atunci un original interviu. Într-un recent articol în "Dagens Nyheter", Otto Mannheimer remarcă faptul că "ultimul Cioran" devenise un om vesel, înțelept, păstrînd aceeași căldură mizantropică, un om care se privește pe sine critic și ironic spunînd că "moartea e cel mai bun lucru inventat de natură" și că un singur lucru e demn de învățat: acela de a pierde, și că a recunoaște eșecul personal ar fi maximum de înțelepciune...

Cuvintele pline de veselă înțelepciune ale "ultimului Cioran" sînt îmbogățite și de vederea scrisului său extrem de personal din această scrisoare prețioasă. Aici, în Suedia, fotografatul Lütfi Ozkök ne-a surprins cu un minunat portret al lui Cioran pe care-l reproducem aici: Cioran ca un nihilist cu ochi albaștri de băiat candid, cu un ciuf argintiu pe creștet, înălțat și după moarte deasupra unui Paris efervescent în care trăiesc mai departe, ca și aiurea, cititorii lui plini de admirație.

Gabriela Melinescu

Emil Cioran în tinerețe

Lui Emil Cioran

Știu că voi muri în mizerie
Știu că nebunia mă va acoperi încet,
foarte încet, într-o zi de iunie
Carnea poemelor singuratice va îngheța
printre bucăți de memorie pierdută.
Nici o trompetă de apoi nu mă va
putea trezi din somnul acela călduț,
neputincios și călduț ca viața-mi.
Da, o ieșire din scenă
cu aripile jumulate,
cu o bătrînețe intrată întreagă
într-o piele și mai bătrînă.
Ce putoare, doamne, a fi la marginea lumii.
Ce hoit caraghios (încă unul!)
îți va linge sufletul cu mătreaună.

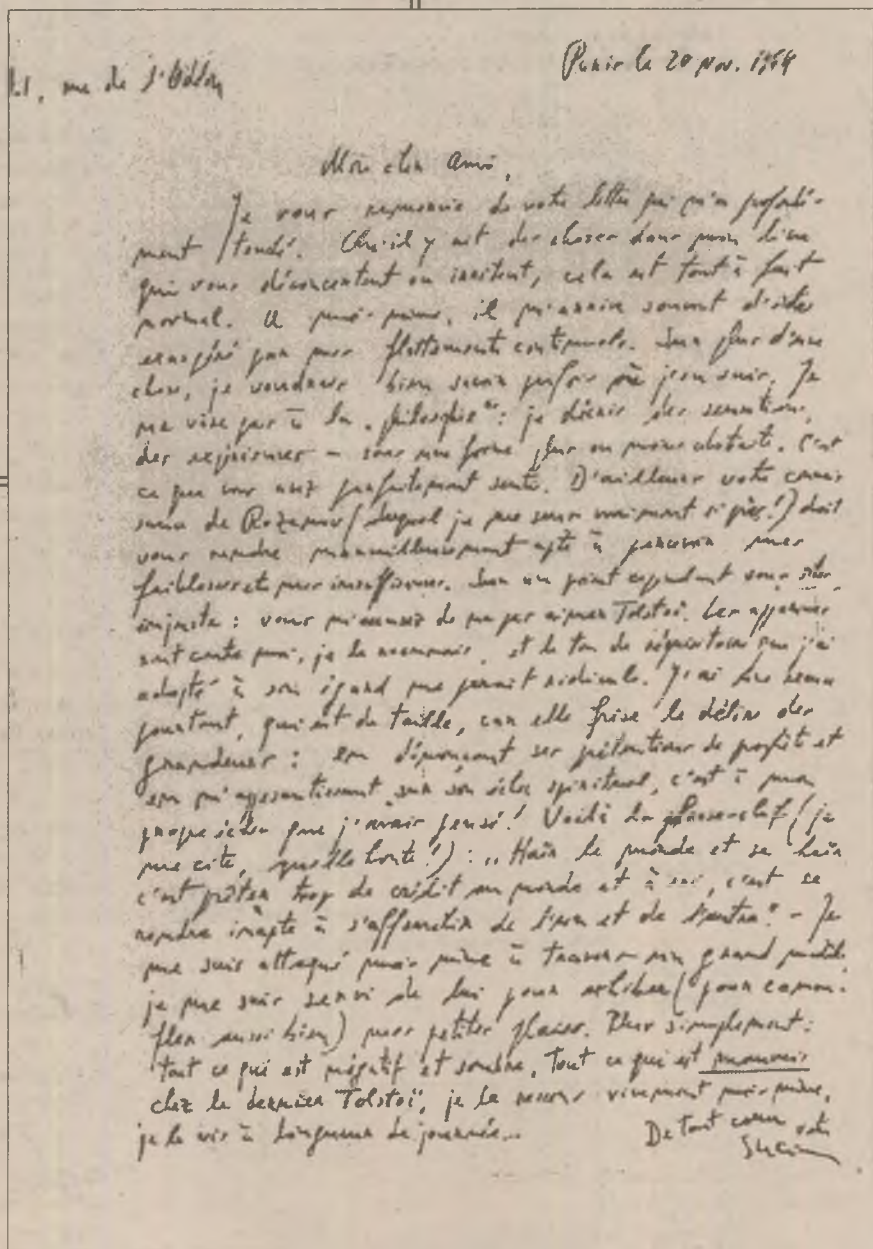
Mariana Marin

21, rue de l'Odéon
Paris, 20 nov. 1964

Dragul Meu Prieten,

Vă mulțumesc pentru scrisoarea dumneavoastră care m-a impresionat profund. Că sînt lucruri în cartea mea care vă deconcentrează și vă irită, aceasta este cu totul normal. Mie însumi, mi se întîmplă să fiu exasperat de incertitudinile mele continue. Mai mult decît asupra unui lucru, aș vrea uneori să știu bine unde mă aflu. Nu vizez la "filozofie": eu descriu senzații, experiențe - într-o formă mai mult sau mai puțin abstractă. Lucru pe care l-ați resimțit în mod perfect. De altfel cunoașterea lui Rozanov (de care mă simt într-adevăr atît de aproape!) trebuie să vă facă în mod minunat apt de a percepe slăbiciunile și insuficiențele mele. Asupra unui punct totuși sînteți nedrept: cînd mă acuzați de a nu-l iubi pe Tolstoi. Recunosc că aparențele sînt împotriva mea, și tonul de rechizitoriu pe care l-am adoptat la adresa lui mi se pare ridicol. Am o scuză totuși, care e considerabilă, căci ea atinge grandomania: denunțînd pretențiile lui de profet și insistînd asupra eșecului său spiritual, în fond eu mă gîndisem la propriul meu eșec! Iată fraza-cheie (mă citez, ce rușine!): "A urî lumea și a se urî pe sine înseamnă a atribui prea mult credit lumii și ție însuși, și a deveni inapt de a te elibera și de una și de alta." M-am atacat eu însumi prin intermediul unui mare model, și m-am servit de el ca să exhibez (ca să camuflez de asemenea) micile mele plăgi. Pur și simplu: tot ce e negativ și subru, tot ce e rău la ultimul Tolstoi, îl resimt puternic eu însumi și îl trăiesc de-a lungul zilei.

Din toată inima, al dumneavoastră
EMCioran.
(Traducere de G.M.)

Smaranda COSMIN

Sfânta Augusta

Doamne, câtă iubire cobori
Și câtă iubire, când treci
Se scutură caldă din nori,
Cutremură pietrele reci.

Se-nalță un gheizer subțire
Un fluviu letal îi conduce
Pe cei sângerând din iubire,
Pe cei răstigniți lângă cruce.

Un hohot o binecuvântă,
O rază pioasă coboară
Pe rana-i tăcută de sfântă
Pe lacrima ei selenară.

Tăișul iubirii de-argint e,
Cântând ea Golgota și-o suie;
Un susur sporește fierbinte
Din palme străpunse de cuie.

O, Doamne, această femeie
Se scaldă-n oceanul de sus,
Pe ea curge spermă lactee
Și-o însuflețește Isus.

Ea-n simplitate lividă
Hrănește lumina-i în ea;
Această femeie gravidă
Va naște în inima mea...

Undeva, în Europa

Rebelă dinaintea puterii
Mărunte, aștept ceva,
Imprevizibil și definitiv:

Poate fi un solstițiu galactic
O iarnă ultimă a căii lactee

Poate fi numai o migrație sinucigașă a
focilor

Înotând protestatar spre tropice înroșite
De sângele puilor uciși
De ascuțișul unui târnăcop cu

monograma

Firmei.

Știu, tu mă poți vinde gădelui
Știu, tu leșul poți să mi-l pipăi
Sub talpa cu ținte.
Ți-am mai scris-o cândva: *Înainte*.

Dar iată,

pe orizontul mocnit
Gheara Îngerului scrie
Mesaje ultimative.

Psalm

Unde este cel care Este?
Cineva mă privește prin zid.
Magnificata lui veste
Se zbate-ntr-un hohot lichid.

Când va sosi cel Trimis
Să-mi ia și amurgul visat
Chiar și balastul din vis,
Chiar și firavul păcat

Nu mai am ochi, nu am gură:
Cu nara te pipăi, cu inima-ți cer
Unde ești tu, celestă Făptură,
Sosia mea din eter?

Îngeru-mi lacom mă va-nghiți
Sunt hrană din vidu-i august
Voi fi dulce blândă și bună la gust
Pentru că nu voi mai fi.

Topos

În curând voi locui într-o carte
Pe care mi-o construiesc singură,
Cartea pe care mi-o vor transplanta în locul
Inimii etern-contestată
Cartea impudică, deschisă viu ca o rană
Ori ca un sex al fructului repudiat,
Însângerat de toamnă.

Voi locui în pagini cu gust implacabil
De plumb; Saturn va digera,
Învingător și sătul,
Scheletul meu de cuadrați
Și semne de exclamare.

Va trece și vântul, răvășind lacom
Și curios
Paginile acestei femei
Care s-ar fi vrut pădădie sau briză sau nor
Voi locui apoi între golite coperti
Scorojite de gerul lemnos
Al iernii definitive.
O mână de tânăr bărbat
Va ațâța flacăra iar eu,

Reîntoarsă-n zodia mea,
incandescentă, rebelă

Voi striga cu voce eretică:
*Focule, sunt o carte.
Urmează-mă.*

Autoportret polemic

Nu, nu-s un strop vorbitor
De sânge, eu sunt hemoragia pe care
Plutește o luntre
Spre ceață și paradis.
Să fie Caron, bărbatul acela din
Luntre?

Nu, e chiar tata.
E chiar tatăl meu, Caron.

Nu-s un strop de sânge,
Sunt marea de sânge și plasmă pe care
Plutește tatăl meu,
Frumosul luntraș Caron.

Sometimes

Uneori, când te invoc dimineața
Printre claxoane și miros

De cauciuc ars
Mă simt - ce straniu - o cântăreață
De jazz pe care zorii au surprins-o
Rugându-se:

Isuse, blues-ul meu matinal,
Coboară-ți și astăzi și mâine
Mâna și grația Ta
Peste mine
Fă să mă simt nimeni
Fă să mă simt de departe
Ca frumusețea care mi-a invadat
Într-o noapte
Oglinda...

Miserere

pentru Sylvie Germain

Un preot bălbăit, ascuns în pădure
Să cânte slava ta,
Dumnezeule:

Dacă n-aș fi aflat că-s doar
Pulberea pe care ai spulberat-o
În trecere
Dacă n-aș ști că-s doar
Un pește de bunăvoie
Nădăjduind
La marginea mării...

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Fluturi asasini

CINE ar fi crezut? În verdele înspăimântător
de albastru, întins blind, lînced, indecent, pe
pajiștea jilavă, lunecoasă în jumările sleite (resturile
balurilor de binefacere!) din fața conacului dilatat la
colțuri de burlane ridate (simulînd burdufuri lăbărțate
de acordeon cu jde mii de bași), sub bolta vînată de o
roșeață aproape neagră, bărbatul acela era prins cu
strășnicie, pentru totdeauna, în ghearele lungi, finuțe,
ale *Fluturului uriaș*, elefantin, cu aripile vilvoi,
strigătoare la cer, nervurate malițios, pudrate cu
nemiluita, afurisite voaluri opace, clătîindu-se rar,
nemilos, zguduind straniu trupul omenesc, legiferînd
drastic mișcărilor o ordine nouă, sfidătoare,
decehăată. Trompa impudică, formată din inele
inoxidabile, de platină, se înfipsea lacomă, lubric-
nesățioasă, veselă totuși, în țeasta de os, perforîndu-i,
parcă în joacă dulce, cutia craniană, cam așa cum ai
băga zglobiu un deget (cînd se gîmfu-ngîmfu zefirii
zdreliți în zîne) în globul pufului de pădădie părăsită
pe cărarea întreruptă prostește de movilele de cîrțițe
oarbe-n țîfnă. Și sorbeau creierii, *materia cenușie*,
păpau polenul marmeladificat al crinilor minții osîndi-
diți la moarte, puși la copt în rola radioasă a anotim-
pului. Locul ales nu îngăduia mulți privitori. Posibil,
cine știe?, mă meniseră martor unic. Buimac de
întimplare, obligat de-a-mi duce la capăt meseria de
detectiv particular (Arthur, desigur, numindu-mă!),
cu lupa agățată de bretelele pantalonilor cadrilați și
cu atenția ciuruită de mărarul ipotezelor
înmierăsmate în dorul lelei, vrui să mă subtilizez,
depășit: lasă-mă să te las în mătasea misterului! Dacă
El, *Lepidopterul vorace*, mă depista în preajma-i
ghiurghiului irizată? Poate că-și aștepta firoscos
următoarea victimă: curiosi de-alde mine, slobози
prin lobodă, topiți de gratuitatea (de-o nebunie deli-
cicioasă) a voiajelor cu trotineta în jurul glumei finale!

Buna-Vestire

Presimt că voi avea un fiu
Și se va spune: o mamă bătrână.
Ce vîrstă am? Dar nu mai știu.
Sângele-mi tânăr gâlgaie-n lună.

Îl simt deocamdată plutind în lumină
Ca un semn orbitor de exclamare
El vine să mă spele de vină,
Să mă așeze cu viața la soare.

Un bărbat o să se culce curând
În patu-mi livid. Apoi o să zboare.
Acolo unde morții nu mint și nu plîng,
Unde dragostea-i somn și uitare.

Va veni un Copil: strîng la piept
Neființa lui vegetală și dulce.
De mai multe vieți eu îi cânt și-l aștept
Și-n loc de leagăn, i-am cioplit o cruce.

Aquarius

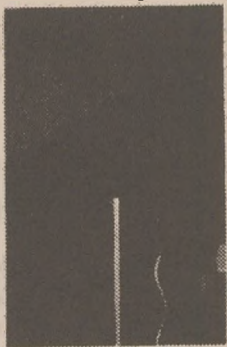
În stîncă s-a ascuns, rarefiat.
Peștera încă reverberează.
Zeul acela n-a fost vinovat,
Zeul cel tânăr ucis în amiază.

În curând va vorbi - se prezice
Uitat sub umbra Celui cu Rănile
Se-nalță plînsul lui Euridice
Un hohot orfic zguduie vămile.

Se-ntoarce Zeul - murmură Isus
Cuie-nfloresc pe-o cruce târzie,
Lacrima-i caldă picură-n sus:
Cel care plînge e Cel care Știe.

Cel care Știe e cel care crede
În legea stelară. Și iar
Pânza templului cade: se vede
Omul cu amfora de pe altar.

H.-R. Patapievici

Zbor în bătaia săgeții

Horia-Roman Patapievici, *Zbor în bătaia săgeții*, Humanitas, București, 1995, 320 p., 5900 lei

UNA dintre petele albe de pe harta literaturii române este datorată lipsei de cărți ale formării, indiferent dacă e vorba de ficțiune (*Bildungsroman*) sau de mărturia directă (jurnale, memorii). Există, desigur, *Amintirile* lui Creangă, *Anii de ucenicie* de Sadoveanu ori *Hronicul...* lui Blaga, există romane mai mult sau (mai ales) mai puțin izbutite despre copilărie și adolescență, dar nu o carte a formării de la A la Z. Au trecut, iată, 200 de ani de la prototipul de gen, *Wilhelm Meisters Lehrjahre* de Goethe pînă să apară și la noi o operă literară avînd ca unic obiect formarea, dezvoltarea spirituală a unui individ. Un defazaj de două secole care, din fericire, nu e valabil chiar pentru toate zonele literaturii noastre.

Era și timpul, așadar, să apară *Zbor în bătaia săgeții* de Horia-Roman Patapievici. Cartea reface traseul spiritual al autorului (=zborul), marcat de un destin, cel care a determinat "bătaia săgeții"... Aceasta este explicația metaforei din titlu reluată și în final: "Ce-i viața? Cu siguranță o condiționare de tenebre, un zbor. Dar un zbor în bătaia săgeții" (p. 314). (Fizicianul H.-R. Patapievici alege pentru cărțile lui titluri cu o mare încărcătură simbolică. Prima se numește *Cerul văzut prin lentilă* și exprimă poetic paradoxul încercărilor de cunoaștere, în care îndrăzneala omului e tot atît de mare pe cît îi e condiționarea. E aici metafora necuprinsului pe care omul încearcă să-l cuprindă, a nelimitatului pe care omul e nevoit să se încumeteze a-l limita, a unui tot din care omul prinde o bucătică.)

Zbor în bătaia săgeții pleacă de la un pretext epistolar: este răspunsul dat unei scrisori în care un prieten îl invită să continue un eseu despre sine, dezvoltînd sau adîncind misterul propriu. De aceea în text revin adesea formulele de adresare directă care mențin cu cititorul (și el destinat) un contact strîns. Tonul este degajat, convingător și încercat de sentiment bine stăpînit. Împotriva tendinței spre dezordine pe care și-o identifică H.-R. Patapievici este împărțirea și numerotarea textului în 275 de fragmente (paragrafe). De asemenea, o puțin obișnuită listă finală de "lucrări consultate", care nu e altceva decît înșiruirea propriilor manuscrise, de la "începuturi" și pînă la 30 de ani, cînd e scris acesta: Faptul că e dată la sfîrșit, ca o bibliografie, e ușor ridicol - aceste lucrări nu pot fi nici consultate nici verificate de cititor - și are o singură justificare: lungimea și structura listei e un element semnificativ pentru felul în care s-a manifestat, în perioada formării intelectuale, creativitatea autorului. Cum suficiente referiri la propriile scrieri se fac și în textul propriu-zis, lista rămîne superflua și n-ar fi fost rău dacă redactorul

2 secole de așteptare Săgețile și lentilele fizicianului Aventuri în bibliotecă Vina cărților Vina oamenilor Experiențe și dezvoltări Vocația mărturisirii Vraja uceniei

sau editorul ar fi sugerat să se renunțe la ea. Bănuiesc că autorul va fi avut o anumite intenție cu această listă, dar ea nu e deloc clară.

Cărți, oameni, experiențe: acestea sînt elementele care îl modelează pe H.-R. Patapievici și pe care, în această ordine, le dezvoltă. Cărțile ocupă locul privilegiat. Cărțile sînt prezența cea mai acaparatoare, constrîngătoare și apoi eliberatoare din viața lui H.-R. Patapievici între 13 și 30 de ani. Începînd cu revistele *Pif* ale copilăriei și terminînd cu marii filosofi ai lumii. Paginile tipărite sînt descoperite, cucerite, folosite, ele sînt refugiu, sprijin (dar numai pînă la un punct, în fața morții rămîn neputincioase), dar și titlu de glorie, mod de impunere în fața altora. Două lucruri sînt de remarcă aici, spre lauda cititorului (de excepție) Patapievici. În primul rînd, că nu citește toate cărțile la fel, cu egală distanțare, ci dă fiecărei cărți ceea ce aceasta îi cere ori îi permite. Adică știe că a citi seamănă cu a iubi. În al doilea rînd, faptul că sesizează cu neliniște, în repetate rînduri pericolul pe care îl înfruntă cel care-și trăiește viața ca pe o aventură de bibliotecă: "Mintea îmi era mai plină decît viața" (150); "...lipsit de biografie, remarcam uimit că nu mai știu să trăiesc; memoria mea era plină de cărți și goală de mine"; "...devenisem o ficțiune culturală" (221). Ceea ce poate influența și scrisul: "Că am fost cum mă descriu aici este indiscutabil, dar, dacă sensul este suficient exprimat, totuși trupul nemijlocit al vieții mele deja spulberate este mai degrabă absent. Poate că am reușit să-ți fac vizibil efortul meu și să-ți indic liniile progresului efectuat de inteligență. Dar cu sensibilitatea mea, după ce ea a murit pentru mine, nimeni nu are ce face" (120). Din fericire, autorul nu cade în capcana aceastei de care se teme și, deși cartea celebrează mai mult "cultura" decît "natura", sensibilitatea nu numai că nu se pierde, dar își va găsi și un mod inedit de manifestare. Cărțile îl formează, nu îl deformează pe cel care știe să le citească, iar *Zbor în bătaia săgeții* este o carte vie, dinamică, învăluitoare.

Vina cărților - livrescul - există la un singur nivel, cel al limbajului, uneori tulburat de termeni căutați, prețioși, precum și de barbarisme. Dacă la nivelul ideilor autorul este stăpînul cărților, le domină, la nivelul limbajului se lasă ici-colo dominat de ele, iar cuvîntul tipărit bruiază puterea de selecție a celui care a citit mult și în mai multe limbi. E oare nevoie să adaug că inteligența - pe care autorul o posedă și știe că o posedă - nu are nevoie de cuvinte speciale, dificile pentru a exprima idei oricît de complicate și că, dimpotrivă, vorbele simple prind cel mai limpede orice idee? Relevă *din*, elixirant, deliterios, obrios, derelicțiune, thuriferar, ipratorie, imarcesibil, ezitativ etc. etc. revin supărător de des și țin de pasiunea adolescentului de a-și scoate liste de

cuvinte în timpul lecturii. Or, lăsînd la o parte talentul remarcabil al autorului de a descrie "carnea peisajului", cît de simplu și de plin prinde adesea "carnea ideilor": "Binele întoarce și obrazul celălalt, încercînd să convingă: în timp ce răul se mulțumește sardonnic sau ironic (nu știu), să învingă" (213).

Oamenii au și ei partea lor de "vină" în formarea viitorului scriitor. Vina principală, s-ar putea spune, deși prezența lor e mai puțin consemnată decît cea a cărților. Totuși, numai din iubire pentru ei, din dorința de a fi recunoscut și iubit la rîndul lui, își impune încă neformatul școlar un program de lectură impresionant care, cu timpul, devine necesitate interioară. Oamenii înseamnă aici, înainte de orice, prietenii (Dan, Doru, Sorin) și abia apoi, hotărîtor, familia (*tatăl*). Prezențele feminine, de la profesoara de română din școală la viitoarea soție, Ioana, precum și trăirile legate de ele sînt descrise cu delicate rețineri și înjumătățite dezvoltări. Altele sînt experiențele dezvoltate pînă la capăt.

Esențiale pentru felul în care s-a modelat spiritual (în toată bogăția cuvîntului) H.-R. Patapievici, experiențele relatate de el au și o excepțională valoare literară. Este vorba de *semne* pe care autorul le primește cu o aproape dureroasă conștiință a însemnătății lor, de sfîșietoare pierderi sau de adevărate revelații. Relatarea este făcută cu mare grijă,

pentru a nu pierde nici un detaliu, nici o nuanță, într-un limbaj pur și cu bucuria mărturisirii. Iar bucuria dovedește vocația. Interlocutorului i se dăruiesc esențe sufletești rare, care pînă acum au stat în ascunzișurile ocrotitoare ale memoriei ori în caiete de nimeni știute. Astfel sînt clipele panice (de la Pan) de pe colinele Amaradii, din copilărie și ecoul lor în via de la Cochirleni, din studenție, povestea părintelui Paisie, identificarea cu personajul din filmul *Andrei Rubliov*, dar mai ales cele două vise: cel filosofic și cel istoric. Astfel este confruntarea cea dintîi cu moartea, crud și eficient modelator sufleteș.

Cărți, prieteni, experiențe - aceștia sînt maeștrii lui Horia-Roman Patapievici pînă la 30 de ani. Dacă maeștrii nu sînt deosebiți de ai altora, în schimb deosebită este intensitatea legăturii învățacelului cu ei, intensitate care atinge valori uriașe pentru că răspunsul e dat cu dragoste, cu dorința coplesitoare de a fi la înălțime. La 30 de ani se produce marea schimbare: scriind cartea propriei deveniri, autorul e obligat să ajungă în poziție de maestru, față de el însuși și față de înșiși maeștrii lui de odinioară. O face cu emoție stăpînită, sentiment transmisibil, care împlinește lectura.

Drumul de la discipol la maestru este cel al săgeții trase de arcul destinului său, într-un timp cînd toate destinele păreau la fel de potrivnice. Și este, totodată, drumul obișnuit al formării. Deși scrisă pentru un prieten, cartea nu are un ton de impudică familiaritate. Paginile ei sînt intime și afectuoase, păstrîndu-și în același timp o binevenită sfinală. De aici vraja acestor ani de ucenicie.

Un cronicar al vieții literare românești

S-A STINS, într-o părăsire aproape totală, scriitorul și istoricul literar Ion Munteanu (1908 - 1995), cel care, mai bine de o jumătate de veac, a animat presa literară cu rubrici permanente, focalizînd incitante evenimente și detalii bio-bibliografice, inedite sau aproape uitate, petrecute în interiorul tumultuos al vieții culturale românești din toate timpurile și pînă azi. Nu există periodic românesc, dicționar, cronologie etc., din care să absenteze contribuțiile de detaliu - semnificativ și relevant - în mai toate domeniile, ale lui Ion Munteanu.

Devenise un om aproape legendar în ceea ce privește volumul informației sale culturale. Fișierul său, care îi ocupa aproape întreaga locuință aflată pe o stradă cu un nume tot atît de evocativ - strada Plantelor, casa lui fiind în imediată vecinătate cu fostul sanatoriu al dr. Suțu unde s-a sfîrșit Mihai Eminescu -, așadar, fișierul lui concurează de-a dreptul cu cele ale Bibliotecii Naționale.

Puțini știu, însă, că Ion Munteanu își are propria lui fișă literară, care cuprinde cîteva romane, piese de teatru, reportaje de front, studii etnografice - toate apărute în perioada interbelică. Dar și mai puțin se știe despre patronul ziarului *Popularul* (1937 - 1938), suspendat "pentru a fi ținut cu legionarii", despre directorul ziarului *Bucovina* de la Cernăuți (1944), și despre fondatorul revistei *Bucovina Literară* - care au fost, rînd pe rînd, același Ion Munteanu. Își făcuse debutul în 1929 la *Bilete de papagal*, iar la apusul vieții elaborase, cu o minuție de benedictin, cea dintîi lucrare de sinteză privind *Istoria Societăților Scriitorilor Români*, predată în 1979 Editurii Cartea Românească, aprobată, culeasă, însă arsă în ipostaza de spalt, conform unor "prețioase indicații". Anul trecut, Ion Munteanu, nemaiputîndu-se dezlipi de patul de suferință, mi-a încredințat, aproape testamentar, manuscrisul revăzut și revizuit al acestei sinteze aduse "la zi", pe care, și eu, la rîndul meu, l-am predat Editurii Eminescu, de unde am primit oarecari promisiuni de tipărire.

Poate că într-o zi va trebui să poposim mai îndelung asupra acestui "cronicar" neoficial al vieții literare românești, care s-a sfîrșit, zidit din dragoste, între reperatele ei de naștere și perpetuitate. Decența, modestia și probitatea serviciilor sale de istoric literar, grație cărora trecutul nu moare niciodată, și din arhivele cărui s-au hrănit, tacit, dar pe îndestulate, autori și cărți ce au uitat, însă, a-i pomeni numele - devin obligații firești de pioasă recuperare.

Gheorghe Istrate

CRONICA LITERARĂ

de Ioana Păruulescu

Stil tineresc

A apărut, în sfârșit, și o carte de debut fără nimic bătrânicos. Are un titlu simpatic, *Povestiri extrafine*, și aparține unui tânăr de care în mod sigur vom mai auzi: Dorin Măran.

Tânărul prozator intră direct în subiect, în stil americanesc, și povestește dezvoltat, neconvențional tot felul de întâmplări din viața de fiecare zi. Din când în când, fără să ne prevină, alunecă pe o pantă fantezistă, parcă pentru a ne dovedi că realitatea, chiar și aceea care ni se pare de multă vreme familiară, este plină de surprize.

Într-o manieră nu extrafină, ci extravagantă sunt relatate aventurile amoroase ale personajelor. Pe un adolescent, acest mod trăznit de a înțelege dragostea poate să-l șocheze, dar pe noi, maturii, care suntem în temă, mai degrabă ne amuză.

E adevărat că există și unele pasaje obscure, datorită tendinței autorului de a lăsa prea multe lucruri subînțelese. În general, însă, cartea se citește cu plăcere:

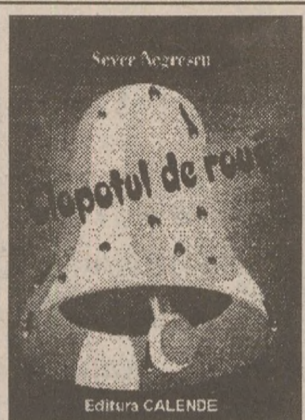
Dorin Măran, Povestiri extrafine, București, Ed. ESSEX, 1995, 120 p., preț neprecizat

“Când am dat buzna în camera ei, Alina tocmai își scotea sutienul. Bineînțeles că m-am aruncat asupra ei ca o fiară. Alina și-a apărut trupul cu o furibundă încrâncenare. Convins că nu se va dăruie decât viitorului ei soț, am cerut-o de nevastă. «Nu fi ridicol, mi-a răspuns, acoperindu-și sfârcurile cu palmele asudate. Întinde-o! Cum ajungi acasă, uită-te în oglindă și apoi fă un duș.» Am coborât treptele în fugă. O mașină frână brusc în timp ce traversam strada, târându-mă sub pânțele ei. M-am trezit brusc în neant, înotând într-un ocean de catran. O lumină țâșni din genuni desenând conturul unui ecran cinematografic. Așteptam să văd chipul lui Dumnezeu și să-i aud glasul poruncitor. Să primesc instrucțiuni. Dojeni. Lovituri. Pe ecran apărură însă sâni Alinei.” (*Don Juan*)

Austeritate

După Constantin Hrehor, preot la Grănicești, în județul Suceava, încă un preot, Sever Negrescu, din Ieșelnița, județul Mehedinți, se afirmă decis și convingător ca poet. Volumul său de versuri, *Clopotul de rouă*, impune respect, determinându-l pe cititor să renunțe pentru un ceas la eventualele sale îndeletniciri frivole și să se gândească la ceva mai înalt.

Aceasta nu înseamnă că Sever Negrescu recurge la binecunoscuta retorică preotească, a cărei capacitate de a crea o emoție religioasă a fost verificată de nenumărate ori

Sever Negrescu, Clopotul de rouă, Pitești, Ed. Calende, 1995, 64 p., preț neprecizat

de-a lungul secolelor. Meritul său constă tocmai în crearea unui limbaj poetic propriu. Este un limbaj auster, aducând aminte doar indirect de sobrietatea vieții preoțești. Poet cultivat, Sever Negrescu se instalează fără ezitare, fără urmă de amatorism, în *specificul* poeziei, astfel încât trebuie luat în considerare de critica literară nu ca un preot care scrie poezie, ci ca un poet despre care putem să știm sau să nu știm că este preot.

Ca în poezia de inspirație religioasă a lui Tudor Arghezi, invocarea lui Dumnezeu, în versurile lui Sever Negrescu, are dramatism. Nu este vorba însă de o *dramatizare*, ca la marele său înaintaș, ci de o suferință existențială, de un sentiment al vinii de-a fi viu:

“Îmi pare rău de Tine Doamne/ ori nu mai știu cum este bine/ îmi vine-așa un dor și-o foame/ de parcă n-ai mai fi cu mine// îmi pare rău că Te-am uitat/ și în blestem-njunghiat/ of clipele nu plâng nu rîd/ doar mie-mi pare rău pe rînd// și dacă nu Te caut îmi ești Tată/ și dacă te

găsesc ți-s fiu/ o Doamne vino și îmi iartă/ păcatul de-a rămâne viu”.

Există și poeme aride, care nu emoționează. Cele mai multe, însă, sunt generoase în sărăcia lor, iradiind o căldură sufletească foarte prețioasă azi, când poezia se face aproape exclusiv din cuvinte.

Amintiri din copilărie

La 13 ani, întorcându-se cu vaca de la păscut, Ion Machidon s-a suit pe un stâlp electric și s-a transformat pentru câteva clipe într-o jerbă de scânteie. Dus la spital, a rămas fără brațul stâng și cu degetele mâinii drepte anchilozate. Anii care au urmat au fost un calvar, dar el n-a dezarmat. A citit literatură, s-a afirmat ca poet, fără să șantajeze în vreun fel societatea cu infirmitatea lui. Statutul de scriitor și l-a câștigat prin merite de scriitor, nu ca pe un premiu de consolare.

De data aceasta Ion Machidon ne oferă un volum de proză, intitulat cu simplitate și bun-gust *Amintiri despre mine*. Povestirile dintre copertile lui se referă la viața din satul natal - Satul Nou din Urechești Bacăului - și sunt scrise cu candoare dar și cu conștiință scriitoricească. Nu sunt naive. Este adevărat, au o miză literară mică, însă autorul o declară de la început, fără să încerce să trișeze.

Evocarea vieții rurale -

succintă, eficientă din punct de vedere artistic - ne înduioșează instantaneu. Nu simțim nici o clipă nevoia de-a opune rezistență printr-o atitudine ironică:

“De cum se imprimăvăra, iar vremea se încălzea și ieșeau gușterii la soare, pe buturugă, mama ne zorea cu tunsul. Cereea foarfecile de tuns oi de la mătușa Maria și încerca să ne ciopârtească chiar ea, dar când vedea cum ne-a ciopârțit, ne lua de mână și ne ducea la nea Ghiță Vișan. Nea Ghiță era din sat cu noi, dar avea casa ceva mai la vale, aproape de drumul care cobora spre ogor. Lucra la un canton de cale ferată 12 cu 24 și, în ziua când rămânea acasă, făcea pe frizerul și pe croitorul. Avea mașină de cusut și, când da la tighel, i se mișca piciorul repede-repede pe pedală, de

Ion Machidon, Amintiri despre mine, povestiri, București, Ed. Destine, 1995, 112 p., 1000 lei

ziceai că gonește.”

Decât o carte cu ifose, mai bine o asemenea plachetă modestă, care este exact ceea ce pretinde că este.

Cărți primite la redacție

Liviu Rebreanu, *Opere, XVI*, ediție critică de Nicolae Gheran, stabilirea textului în colab. cu Nedeea Burcă, București, Ed. Minerva, 1995, 586 p., 2000 lei.

Lucian Blaga, *Opere, XII, Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, București, Ed. Minerva, 1995, 184 p., 2000 lei.

Ion Vinea, *Opere, II*, proză

scurtă, ediție critică de Elena Zaharia Filipaș, București, Ed. Minerva, col. "Scriitori români", 1995, 448 p., 2000 lei.

Nicolae Balotă, *Calea, adevărul și viața*, meditații religioase, București, Ed. Eminescu, 1995, 288 p., 4300 lei.

Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai, viața și opera*, București, Ed. Minerva, col. "Biblioteca pentru

toți", 1994, 208 p., 900 lei.

Mircea Damaschin, *Podul*, proză, Ed. Diacon Coresi, 1995, 88 p., 1350 lei.

Marcel Uluitu, *Dialog în oglindă*, proză scurtă, prefață de Ion Potopin, București, Ed. Atheneum, 1995, 116 p., 1800 lei.

Valentin E. Busuioc, *Viața în direct*, versuri, București, Ed. Leda,

col. "Poesis", 1995, 64 p., 1850 lei.

Simion Mioc, *Modalități lirice interbelice, I - Tudor Arghezi, Lucian Blaga*, Timișoara, Ed. Amarcord, seria "Manuale universitare", 1995, 188 p., 3060 lei.

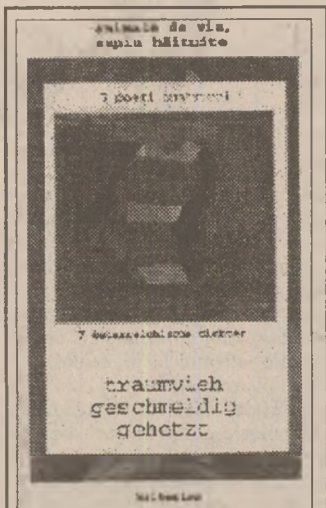
Ion Gheție, Al. Mares, *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română*, București, Ed. Minerva, 1994, 416 p., 2500 lei.

Poezie
austriacă

animale de vis, suplu hăituite este o antologie bilingvă de poezie austriacă, alcătuită de Peter Sragher pe baza selecției unor texte din opera a șapte scriitori contemporani: Ernst David, Petra Ganglbauer, Gerhard Kofler, Bruno Weinhals, Christian Loidl, Doris Mühringer și Bernhard Widder. Titlul, neinspirat ales, divulgă într-o anumită măsură calitatea și identitatea poeziilor din acest volum: veșnicele elucubrații modernist-țirzii, cu enunțuri fisurate și incoerente, clasicele combinații oximorone sau forțat șocante, banalitatea cultivată cu voluptate artificială, sentențiozități ieftine plus toate vestejitele farmece pe care Eugen Negrici le descoperă în poezia noastră optzecistă (cu care austriecii aleși de Sragher au multe afinități). Un volum de poezie contemporană austriacă ar fi fost chiar binevenit, dacă ver-surile alese erau mai valoroase, dar așa, cu câteva excepții, mă tem că și fără gestul lui Peter Sragher nu pierdeam mai nimic.

De la bun început, prezentarea din Cuvîntul înainte al lui Peter Sragher are o naivitate supărătoare, o admirație ieftină pentru marele poet cu "p" mare, exprimată în fraze de genul următor: "Biografia lor (a poetilor, n.n.) nu a fost distrusă de editori lacomi, care le-au cerut cu insistență încă un volum și încă un volum pentru cititorii avizi de metafore, ci ei au putut să se dedice neîngrădit viselor lor". Știm cu toții că de la începutul timpurilor poezii au fost nedreptățite și dezavantajate, dar a vorbi de editori lacomi care îl distrug pe bietul creator, sorbindu-i toată vloga creatoare, ca niște adevărați vampiri feroce, mi se pare ușor ridicol. Peter Sragher mai încearcă în scurta lui introducere - căreia altminteri nu-i negăm bunele intenții - să alcătuiască succinte prezentări ale stilului poetilor incluși în volum, dintre acestea unele fiind clare și relevante, altele însă formulate în expresii bizare și unele lansând idei ce se vor subtile și profunde, în realitate însă aproape ininteligibile. Iată, de pildă, cum este caracterizată poezia: "Ernst David a crescut la școala poeziei Zen. Acolo este prețuită filosofia meditației, care este cu mult mai importantă decât cea a scrisului. Căci gândirea uzează cuvintele și uită să le zămislească. După ce gândirea se materializează și devine realitatea în sine, după ce poetul, privind piatra, devine piatră, poate trece examenul filozofiei și artei poetice Zen".

animale de vis, suplu hăituite. 7 poezi austriece, traducere, cuvînt înainte și note de Peter Sragher, Editura Kriterion, București, 1995, 248 p., preț nemenționat

Nu putem totuși ignora și câteva puncte bune ale volumului *animale de vis, suplu hăituite*. În primul rând, antologia este alcătuită cu multă grijă și precizie editorială, toate referințele culturale, istorice sau geografice din poeziile celor șapte autori sînt explicate în Notele de la sfîrșitul volumului, scriitorii sînt prezentați în date bibliografice, sînt indicate sursele și copyright-urile, pe scurt, Peter Sragher își face foarte conștiincios datoria de îngrijitor al volumului.

În al doilea rînd, care e în același timp și cel mai important, pe lîngă multe, multe versuri comune și sofisticării uzate, există și un quantum, deloc negliabil, de poezie bună. Doris Mühringer, de pildă, o scriitoare născută în 1920, autoare de lirică, proză scurtă și cărți pentru copii, deținătoare a numeroase premii, este prezentă în acest volum cu câteva poezii a căror grație intelectuală, coerență ideatică bine contrapunctată de un flux verbal poticnit ca de un prea mare efort, de o suferință a spunerii, o fac imediat remarcată. Poeta mizează pe procedeul clasic deja al înțelepciunii constatărilor simple, al metaforelor și aforismelor involuntare, pe care le exploatează cu finețe și măsură: "A venit/ și-a fost pe pămînt./ așa cum înfloreste iarba./ A fost/ și-a plecat de pe pămînt./ așa cum bate vîntul." (*Amintire*). Procedează asemănătoare, cu efecte ratate însă, folosesc și ceilalți poezi (mai ales Petra Ganglbauer), ceea ce verifică încă o dată convingeri vechi pe tema talentului.

Tragedii
mărunte

Pe lîngă seria de mari scriitori, în cadrul căreia RAO International Publishing Company oferă cititorului capodopere aparținînd lui

Thomas Mann, Franz Kafka, Dostoievski ori Camus, aceeași editură publică masiv, în colecții divers intitulate, texte din așa-numita literatură de mîna a doua, semnate de autori cu nume ce se uită repede, oricît de bine vîndută ar fi fost la un moment dat cartea.

Pentru cei ce ar avea, eventual, curiozitatea să citească un produs literar din categoria mai sus menționată, și dacă vor alege *Norocosul pelerin* al lui Mario Puzo, recompensa nu va întîrzia să se arate. Autorul romanelor *Nașul* și *Arena sumbră* ne propune povestea unei familii necăjite de italieni emigrați în America, pentru care viața nu e nimic altceva decît o succesiune de lovituri. Personajul central, asupra căruia e focalizată narațiunea, e mama, o femeie căreia îi moare primul soț, lăsînd-o cu doi copii deja născuți și cu altul pe drum, i se sinucide al doilea soț, după ce acesta își petrecuse ultimii ani din viață într-un ospiciu, îi moare unul dintre fii, i se îmbolnăvește fata de tuberculoză, asta pe lîngă alte multe nenorociri, prea mărunte în comparație cu primele ca să le mai enumerăm. Astfel rezumată, cartea lui Mario Puzo ar putea să pară morbidă și ieftină, pentru că ea răsfoarnă sistematic rețeta roză a happy-end-ului, funcționînd însă pe baza acelorași procedee ale implacabilului și inevitabilului, chiar dacă preluate în versiune negativă. Și totuși, *Norocosul pelerin* nu e o carte proastă în accepțiunea clasică a cuvîntului, nici măcar una slabă, pentru că acest adevărat imn al nenorocirii are o remarcabilă decență, este compus cu o neutralitate de ins demn și resemnat, nu cu stridența unui lamento de bocitoare. Personajele lui Mario Puzo sînt *calme* în suferința lor, chiar și atunci cînd fac crize de isterie, toc-

Mario Puzo - Norocosul pelerin, traducere de Bogdan Nicolae Marchidan, RAO International Publishing Company, 1995, 336 p., preț nemenționat

mai pentru că ele știu, cumva, că acele nenorociri urmau să se întîmple. Astfel, ele capătă o anumită noblețe care face din mărunta lor tragedie acel gen de eveniment care nu te emoționează, ca spectator, dar a cărui gravitate nu te poți totuși opri să o respecti.

Cred că în foarte bună măsură și datorită unei traduceri extrem de cursive semnate de Bogdan Nicolae Marchidan, *Norocosul pelerin* al lui Mario Puzo este o carte pe care te trezești că ai terminat-o de citit înainte de a te hotărî dacă merită.

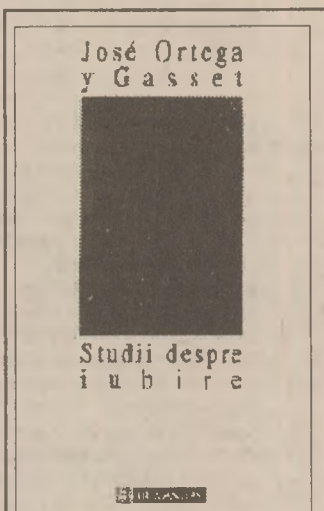
Iubirea
de iubire

Doar frunzărute sau parcurse de o privire curioasă însă totuși grăbită, *Studiile despre iubire* ale lui José Ortega y Gasset s-ar putea să-l îndepărteze pe cititor, pentru că scot la iveală toate piriutele unui stil retoric, care abundă în false întrebări, în exclamații, apelative, dezvăluiri de intenții, paranteze, un stil ce pare lesne dezagreabil printr-o anumită cădăcitate, însă aceasta numai dacă ignorăm obiectul lui. Citită însă pe-ndelete (cum altminteri ar fi și păcat să nu o facem, ținînd seama de frecvența cu care apar idei absolut remarcabile sau pur și simplu formulări inspirate, de strălucit scriitor), cartea e o încîntare. După cum o încîntare e și faptul că apare în tălmăcirea excepțională a lui Sorin Mărculescu, care alături de Petru Creția este genul de traducător care înobilează și desăvîrșește originalul, în cazul lui Ortega y Gasset izbutind niște performanțe demne să-ți stîrnească entuziasmul.

Actualul volum este de fapt o colecție de articole - dintre care unele erau publicate de autor în rubrica sa de la un ziar important - puse laolaltă de Paulino Garagori, care a pornit de la cartea cu același titlu publicată de Ortega y Gasset în 1939, la Buenos Aires, adăugînd eseuri pe aceeași temă, neincluse în alte cărți ale scriitorului. *Studiile despre iubire* propriu-zise conțin trei eseuri mari, *Caracteristicile iubirii*, *Iubirea la Stendhal* și *Alegerea în iubire*, ele fiind nucleul teoriei lui Ortega y Gasset, în vreme ce eseurile înrudite presupun totuși o abordare indirectă a iubirii, prin intermediul comentariilor despre poezia de dragoste a Annei de Noailles ori a altor teme colaterale.

Farmecul cărții vine din combinația insolită dintre pretențiile scientizante ale autorului, care se declară deschis agasat de puținătatea și superficialitatea studiilor

despre iubire și strălucirea unui stil aproape românesc, cu volute spectaculoase și sintagme ingenioase, cu efecte foarte puternice. Rigoarea teoretică la care aspiră Ortega y Gasset ne-ar fi făcut să așteptăm uscăciune

José Ortega y Gasset - Studii despre iubire, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, 1995, 238 p., 5500 lei

în planul scriiturii, precizie și sărăcie artistică menite să susțină fără putință de îndoială planul raționamentelor, or autorul acestei cărți este în primul rînd un scriitor cu vocația unei exploatari neostoite a resurselor cuvintelor. Altminteri, judecată din perspectiva ei pur teoretică - evident cuceritoare, deși discutabilă - cartea conține chiar câteva contradicții în cadrul propriilor teze, care nu înseamnă însă nimic, nu deranjează și nu provoacă aceea satisfacție meschină ce apare de regulă în fața unei greșeli de logică a celui alt, ci sugerează mai degrabă o elasticitate a gândirii, capacitate de desprindere de propriile ipoteze, nu în sensul unei abandonări, ci al aflării celorlalte puncte de vedere.

José Ortega y Gasset are o concepție foarte romantică despre iubire, pe care inutil încearcă să o deghizeze ca realitate psihologică și fiziologică de domeniul evidenței, demonstrînd-o cu argumente imbatabile. Trezînd de admirabila sa retorică a argumentației și a persuasiunii, descoperim că scriitorul crede științific în toate marile speranțe ale îndrăgostiților. Crede că adevărata iubire nu poate fi stinsă de depărtare, că iubirea înseamnă dăruire totală și anulare a întregii lumi pentru o exclusivă concentrare asupra ființei iubite, că întîlnirea dintre doi îndrăgostiți nu e întîmplătoare, deci crede în iubire ca sentiment benefic, menit să împlinească spiritualitatea indivizilor. Astfel se explică și pasiunea, afecțiunea chiar, cu care scriitorul reflectează la tema iubirii.

I. Negoitescu - S. Damian.
Heidelberg - spre Drumul Filosofilor, mai 1985.

S. Damian despre Ion Negoitescu

Vedere

PE NEGOIȚESCU l-am cunoscut vag înainte de plecarea mea în Germania, la București nu ne întâlneam prea des. El ieșise din închisoare și începuse să ia parte la viața literară, având o imensă poftă de lucru. De altfel, în câțiva ani a publicat mai multe cărți. Era aceeași descărcare de energie ca și la alți foști deținuți siliți să țină multă vreme zăgăzuite rezervele lor de investiție creatoare. În fine, desferecați, ei evidențiau o disciplină severă a muncii scriitoricești și o distribuire a efortului bine raționalizată. Aveam niște prieteni comuni prin care, într-un fel, intram în tangență, dar ne deosebeam prin faptul că, inerent, coboram fiecare din alte versante. El era un spirit dominat de estetism, cu un gust foarte rafinat, uneori paradoxal, și cu un discernământ literar neegalat în acea vreme în România. Eu eram captivat mai degrabă de problematica social-istorică și mă atrăgeau dilemele opțiunii intelectuale.

Ceea ce frapa în climatul de cumintenie dictată de atunci era că Negoitescu își permitea adesea să enunțe judecăți excentrice asupra unor autori și opere, pe care nu le-ai fi putut anticipa. El își putea cultiva acest capriciu, știind că există în jur alți critici care se ocupau metodic, ponderat de creația literară, respectând ierarhiile. Dintre volumele lui, în special reeditarea studiului despre lirica lui Eminescu m-a fascinat, o temerară separare de opiniile fixate încă de la Măiorescu încoace. Se iveau un alt poet, print al somnului și al întunericii, ispitit să cutreiere adâncurile psihicului, bijbiind spre țel în zone neatinsă încă de aripa cuvântului. Prin intermediul autorului favorit, bănuiam că întreprinzătorul critic cunoaște resorturi nebănuite ale ființei umane și nu ascultă de porunca filistină de a tăcea. Amintesc aceste lucruri numai pentru a pregăti terenul pentru o răsturnare, căci orientarea profesională a lui Negoitescu se va schimba, și el va deveni un critic de direcție și de delimitare social-morală, ceea ce cred că puțini s-au gândit că ar putea să ajungă.

Sosit la Heidelberg, am aflat că și el este în Germania cu o bursă modestă și l-am invitat să vină să mă viziteze. Aceste întâlniri au început cam din anul 1979. În 1980 a stat mai multă vreme aici și apoi l-am căutat și eu la Köln și, mai târziu, la München. În ultima perioadă înainte de moarte s-a pecetluit chiar o legătură stabilă - aproape un ritual: el venea periodic la Heidelberg, o dată la două luni, deci de cam cinci-șase ori pe an. Să mai adaug că în ritual se includea și schimbul de scrisori, corespondam la un interval de zece zile; e adevărat că epistolele erau scurte și la obiect. S-a născut o prietenie delicată, susținută și de o coincidență în convingeri, rezultat al unor metamorfoze diferite.

În orașul de pe Neckar el descoperise, cred, un alt Sibiu, reeditare a junetei, cetate cu un aer medieval, străzile înguste înțesate de studenți, muzee, biblioteci, lăcașuri de cultură, o înfrumusețare a deschiderii și a toleranței. Ca oază a liniștii ar fi vrut să se retragă aici, cu toate că și Münchenul îi plăcea, dar pe malul Neckarului totul părea mai pașnic, mai familiar, mai discret protejat. Nu voi uita o imagine, care s-a repetat în timp, silueta criticului sprijinit de un parapet al Podului Vechi, scrutând priveliștea: Castelul parcă fantomatic, biserica înaltă, casele răsfirate ale Universității, iar pe cealaltă parte porțiunea mai rar locuită, cu celebrul Drum al Filosofilor, unde legenda spune că s-au plimbat marii cărturari germani. Vederea de pe pod, cîntată și de Hölderlin, care se declara aici captivul unui farmec, era metafora repliei criticului într-o lume a cărții, a reveriei, a criticailor.

La începutul șederii în Germania,

situația lui era destul de confuză, pentru că toată lumea cunoștea întâmplarea cu semnăturile pe protestul întocmit de Goma, când el și Ion Vianu au fost singurii intelectuali care au aderat deschis la mișcarea de contestație. Datorită faptului că a suportat după aceea zile de reprimare sălbatică și a trăit din nou umilirile detenției, Negoitescu a recurs la un gest care a fost calificat ca un soi de trădare: a scris un articol în care a elogiât linia patriotică a literaturii române, articol care se putea interpreta și ca o dezicere de rechizitoriul pe care i-l înmînase lui Goma. Din acest motiv, vechii amici din exil l-au ocolit o vreme și nu au vrut să-l întâlnească. Ciudățenia relațiilor sale cu românii din vestul Europei și-a aruncat umbra și la Heidelberg, pentru că hazardul a vrut ca puțin înainte de descinderea sa aici, în 1980, să sosească și Tepeș, și pînă la urmă s-au organizat deplasările lor în așa fel încît ei să nu aibă posibilitatea să se intereseze. Destul de repede apoi raporturile lor de strînsă prietenie s-au restabilit exemplar.

DESI pînă în anul 1981 continuam să merg în vacanță la București, unde eram supus feluritelor controale, avertizat să nu întrețin contacte cu exilul, încercam să nu mă schimesc în parte de aceste indicații. Luînd unele măsuri de prevedere, chemam la întâlniri cu studenții și refugiații români care erau pe o listă neagră la București (Goma, Tepeș, Ion Vianu, Gelu Ionescu). A fost o fază destul de lungă, când Negoitescu a dorit cu orice preț să rămînă în Germania ca să-și poată continua în liniște cercetările, fără să fie stingherit de prigoana instaurată de Ceaușescu. Nu era încă decis să comită actul de ruptură. Erau și complicații de familie care l-au îndemnat să tergiverseze. Din momentul în care s-a scuturat însă de povara tăcerii, s-a întărit o anumită latură a scrisului său, pe care s-a decis s-o promoveze abia în diaspora. Se cristaliza acum o preocupare, pe care înainte n-o avusesese decît sporadic, pentru evenimentul politic, pentru mutațiile produse în mentalitate și în atitudine civică în România. Repet că nimeni nu ar fi putut prevedea evoluția sa de la un excepțional comentator al cărților, estet, cu un gust subțire, uneori extravagant, pînă la criticul de autoritate etică și de direcție social-istorică. S-au petrecut mai multe întâmplări pe care le-am aflat mai ales din discuțiile pe care le-am purtat cu el, dar și din activitatea sa concretă de recenzent - avea obiceiul de a trimite în copie toate textele la Heidelberg, unde le-am strîns într-o colecție pentru Universitate.

Negoitescu începuse să scrie așa cum ar fi trebuit să se comporte un critic în România, dacă împrejurările i-ar fi permis să-și spună cuvîntul liber, obiectiv, fără reținere, cumpănit, cu mare răspundere istorică. Știind că o asemenea ipostază nu e îngăduită criticilor din România, fiind chiar dezamăgit de eschivările unor cărturari din țară, tentați prea străuitor de chestiuni de ordin formal, de tehnica de compunere narativă, de versificație etc., el și-a îndreptat atenția în Occident, spre substratul social-istoric și a socotit că e dator să dea cu prioritate verdictul asupra opțiunii morale a scriitorilor.

Odinioară avusesse faima unui cronicar imprevizibil, care, de pildă, afirma că romanele menționate în școală, *Ion* și *Răscoala* de Rebreanu, sînt cărți mediocre și selecta cu totul alte creații ca reprezentative pentru realismul rural de factură epopică. Simptomatice, el putea să respingă cu dezinvoltură lucrări contemporane laudate curent în presa din România. Conștient că în exil s-a profilat ca un critic cu adevărat împlinit pe întregă dimensiune a profesiei, a preluat de bună voie și funcția de instanță jude-

cătorească profetică și implacabilă. În cazul în care gustul lui estetic nu concorda cu ideile despre artă ale autorului respectiv (a analizat, bunăoară, un roman al lui Buzura, pe care îl prezenta ca extrem de critic împotriva regimului Ceaușescu, reconstituind niște stări caracteristice, ca despotismul local, bunul plac și abuzurile Securității), Negoitescu nu-l mai evalua strict estetic, cu toate că bănuiesc că aprecierea lui din acest punct de vedere era mai curînd negativă. În cronică pe care o întocmise la *Europa liberă* evitase judecata de valoare și urmărise în expunere caracterul incendiar al volumului, zăbovind asupra subiectului, asupra personajelor implicate. Se conturează niște repere, în timp, gesturi-explozii care trimit la reacții mai vechi, la riposta *Cercul literar de la Sibiu*, al cărui *manifest* era o intervenție fulminantă în viața obștească, un protest împotriva fascismului și a naționalismului din acea epocă. Angajarea civică renăștea în acțiunea declanșată de scrisoarea lui Goma, ajungînd ulterior un ax în conduita lui Negoitescu.

Contrar aparențelor, nu se simțea solitar, un lup singuratic. Se buzia pe câțiva oameni pe care îi recunoștea apropiați din unghiul de cuprindere al gândirii lucide, un grup omogen, - o familie de spirite. Erau, în primul rînd, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cu care a păstrat un liant neînterupt; ei l-au sprijinit moral în anii de început ai exilului, în perioadă extrem de grele. Apoi, se cer amintiri prietenii din America - raporturi de solidaritate intelectuală care, tot așa, s-au dezvoltat mai ales în diaspora, aveau însă germenii încă în România -, corespondența și întâlnirile cu Virgil Nemoianu și Matei Călinescu. Nu poate fi omisă relația fraternă cu Ion Vianu, care-i fusese medic în România și cu care stabilise o înțelegere superioară de osmoză spirituală - de altfel, au semnat împreună apelul către Goma. Și, în fine, alte nume nu prea numeroase. Țin minte cu câtă bucurie relata că un telefon de la Lucian Raicu a confirmat neașteptat justetea unei analize sau că muștrarea cam ironică și glumeață a lui Virgil Nemoianu i-a evocat vechi preferințe din faza lui estetică în cercetarea literară. Se poate spune că imaginar trăia în mijlocul acestui grup de oameni, chiar dacă era izolat într-o cămăruță tixită de cărți la Köln sau, după aceea, într-o locuință ceva mai confortabilă la München.

Cu privire la modul lui de a lupta fizic pentru existență în Germania ar mai fi de divulgat unele detalii, pe care probabil că mulți dintre cei care îl cunoșteau doar din scris nu le bănuiau. Trăia foarte modest, la Köln, unde bursa primită de la o instituție catolică era destul de redusă - cheltuia banii numai pe volume valoroase și își făcea mîncare singur, acasă, cu mijloace cam rudimentare. La fel s-a descurcat ulterior la München. Și, de altfel, nici nu-i trebuia prea mult pentru necesitățile zilnice. Neîndoios, era un om cu cerințe minime, reținut, cu o pornire spre austeritate. Simțeam și eu o bucurie cînd vedeam că, în escapadele sale la Heidelberg, invitat la restaurant, Negoitescu profita din plin de prilej pentru a comanda cu o vervă burlescă, feluri de mîncare pe care, de obicei, nu și le putea procura în traiul său cumpătat, economicos. Cu o încăpăținare de copil a vrut să mă convingă o dată în strîmta sa chilie de la Köln că se pricepe și în arta culinară, făcînd o demonstrație cum se prepară o omletă, încîntat că-mi pune în lumină sîngăciile, mie căruia nu-mi reușea nici cea mai benignă îndeletnicire casnică. Învîrtind prin aer cratițe și farfurii, în spațiul îngust dintre cărți, el părea un vrăjitor voios, coborît de nevoie pe pămînt. Fiind un cărturar de excepție, ar fi trebuit să beneficieze, în numele echității absolute, de condiții optime de lucru și de trai, condiții care nu i s-au putut oferi în

exil. A visat mereu să se întoarcă în România, să ocupe o catedră universitară și să se bucure de renumele de mentor, deschizător de drumuri. Ghinionul nu l-a părăsit însă, căci, după cotitura produsă decembrie 1989, nu a acceptat chemarea de a se stabili din nou în țară cît timp regim de opresiune continua sub alăstravire. De cînd a optat pentru experimente și mai ales după ce ceruse azil politic, viața sa s-a înscris flagrant și semnificativ în mantia unui luptător pentru care sentimentul datoriei față de obște e criteriul suprem. Ca patriot și democrat el nu ierta trădările comise de noua conducere a României.

Pe Negoitescu l-a mîhnit și modul care au reacționat unii dintre amicii săi din București, cărora li s-a părut sugubeață ideea ca el să conducă o importantă revistă literară, *Viața românească* sau, eventual, *România literară*. Ei îl judecau pripit după purtare sa cam strapălă după afinitățile literare neconvenționale evidențiate cu decenii în urmă. Pe de altă parte, în jocul de interese și intrigi, mistite de dorința de putere, joc care s-a impus și în lumea scriitoricească imediat după răsturnarea din decembrie 1989, locul lui nu părea să fie potrivit acolo. Între timp s-a dezlănțuit și invazia minelor în București, în iunie 1990 și cumpănind lucid situația creată Negoitescu și-a dat seama că întoarcerea nu e posibilă pentru el deocamdată. În tot ceea ce făcea era stăpînit de ghinocelul secret al revenirii. În anii petrecuți afara țării nu s-a apropiat nemijlocit intelectualii germani sau francezi, exponenții curentelor moderne de gândire. Pe cît de slobod și neînhibat se dovedea alcătuirea unui text, pe atît de sfios exterioriza în convorbiri directe cu persoane mai puțin familiare lui, vorbă fistică, fără inspirație, morocănos fiind era conștîns să iasă din colivia și să ceară această pricină exilului îi apărea o căznă reflexă și în deprinderi; în pofida anilor, nu se acomodase circumstanțelor se găsește într-o lume circumstanciată. În chichiștea mai departe în mijlocul literaturii române, de care nu se distanțase fond, pentru că în jurul lui erau îngrămădite reviste bucureștene, teancuri de cărți ale scriitorilor din țară, opere clasice.

Și încă o particularitate sugestivă. Acceptînd o misiune, ca un apostol, comentînd destoinic volumele autorilor din România, Negoitescu le întîmpina cordialitate, cu un grad de bunăvoință simpatie, declarîndu-se solidar, pară dintr-un întreg. Unii ar fi putut presupune eronat, că un critic ostracizat va primi o principiu cu răceală și obiecții create celor din țară, va fi înclinat spre ursuzenie. La Negoitescu nu s-a ivit deloc această înstrăinare, dimpotrivă, chiar autorii cei mai tineri, abia afirmați, el saluta cu curiozitate și comprehensiune Spuneam, deci, că trăia retras, ca un sihastru, comunicînd doar cu cei câțiva prieteni cu care înjghebase un schimb epistolar, obsedat aproape mereu de proiectele proprii. Mai pomenesc faptul că el scria de obicei culcat în pat, poate un efect al bolii care-l invadea pe tăcu dîndu-i o oboseală permanentă. Majoritatea textelor erau date la tipar așa cum întocmise din prima redactare, pentru că avea o stăpînire a limbii și a stilului neobisnuită. Astfel, el trăia baricade printr-o strîină într-o mică Românie care și-o construise singur, și cu dorință tainică, rămasă vie, de a se întoarce locurile de unde plecase.

de pe pod

FĂRĂ a fi prea tangent cu lumea intelectuală specifică occidentală, a asimilat totuși mult din această realitate spirituală deoarece cărea asiduu discuțiile de la televiziune citea ziarele germane sau franceze. isajul cultural al locului nu era pentru necunoscut și din acest motiv a pledat o convingere de nezdruccinat pentru ea de a integra literatura română în lura europeană, de a menține un canal til spre literatura din Vest. Înarmat cu periența avansată, apuseană, a alcătuit *Istoria literaturii române*, înregistrând o oluție a simțului estetic autohton obogătit de vasele comunicante cu rețele de gândire înrudite. Ce l-a ipresionat neplăcut în scurta călătorie cută în țară era senzația de coșmar urit, borîrea spre vulgar, dezlănțuirea de jecție care se observa nu numai la peria vieții literare, ci ajunsese câteodată și virf, la autorii de seamă. Deprins cu un t climat, el nu mai suporta jignirea, acularea, murdăria verbală și ar fi năzuit pună un zid între persoana sa și hulinismul molipsitor existent acolo. terior, cînd a citit atacuri grosolane la rta lui, chiar în gazete de mare tiraj ca *Realul*, am sesizat cu satisfacție faptul , de la distanță, neîntrînd în atingere ectă cu cei care emiteau aceste păreri, contempla cu un anume calm, și chiar cîteva ori, la reacția mea iritată, mă tolea surîzînd: "nu-i nimic, lasă-i să rie, mai tîrziu își vor da cu toții seama *sacrilégiu comit*".

Nu se știa să insiste în discuție asupra or teme dintre cele mai complexe pent dezvoltarea culturală a României, și, această pantă a revelațiilor, era intranzenț în primul rînd cu el însuși. Autorul *Realul* îl înălța deasupra tuturor era, este, Eminescu, pe care l-a examinat gistrat într-o exegeză care, cum am enționat, a produs vîlvă, scoțînd la ală un poet al nopții, al tenebrelor, al idurilor nemărturisite. Numai că din gostea față de autorul favorit, deriva și igența maximă. Criticul nu admitea judecata că trebuie să fim de acord cu care rînd tipărit, de pildă cu publicisti- eminesciană, chiar și atunci cînd erori- viziibile pot fi fatale. Și, de aici, se sune de consecvență, pe care unii au erpretat-o abuziv ca o orbire plină de timă. Negoieșcu se desparte de geneția față de care se simțea legat - nerația lui Noica -, pe care îl muștra cmai pentru lipsa de înțelegere a omentului istoric, pentru felul olimpiant ract necontingent de a postula rostul lturii. În vestita epistolă adresată filoso- ui de la Păltiniș - iarăși o epistolă! -, goieșcu apără ambianța occidentală și liefează posibilitatea unei societăți mocratice de a zămislî opere esențiale.

Radicalizarea lui începuse cu mult sînte de decembrie 1989. Îmi amintesc întîmplare pitorească din vara anului 84. Făcusem o călătorie împreună cu ircea Dinescu și soția lui de la idelberg la München, și acolo ne-am zut cu Negoieșcu. Seara, într-un staurant din centru, el s-a întîlnit separat Dinescu - eu n-am fost de față, dar esta mi-a povestit cu uimire a doua zi mineața, că Negoieșcu l-a dojenit pruu, pentru faptul că, în calitate de prezentant de nădejde al culturii veri- bile, nu intervine deschis în problemele vralgice ale viitorului României. onstituind scena, poetul povestea cu soi de voioșie, cum proceda el adesea, înd vorbele lui Negoieșcu nu prea în rios. Evenimentele vor căpăta însă o rnrură gravă și s-ar putea presupune că ustrarea din seara müncheneză s-a dit fructuoasă, căci, cîteva ani după ea, într-o polemică faimoasă cu dicta- rul - despre care nu puteai ști la ce asură paranoică va recurge a doua zi -, inescu împlinise parcă un fel de

jurămint - sau cum să-i zic? -, pe care nu l-a pronunțat atunci, în fața lui Negoieșcu, dar pe care l-a subînțeles.

Ceea ce îl caracteriza pe critic în ultimii ani era registrul predominant patetic al conversației, un stil aproape solemn în dezbateri, stil care îi întimida pe vizitatorii bucureșteni, obișnuiți cu alunecarea spre glumă și amuzament ca o supapă a supraviețuirii. În lipsa de chef de a încuraja jocul nu se exprima atît crisparea stîngace a unui ardelean, cît veghea intelectualului trezit de angajarea Vestului. În relația lui de comuniune în destin cu Ștefan Augustin Doinaș, circumstanțele au făcut ca ei să nu poată fi în același loc împreună. Negoieșcu con- tinua însă să-l teleghideze pe prietenul său, căuțînd să-l îndemne să adopte o atitudine mai netă. Decepcionat că acesta nu i-a ascultat întotdeauna sfatul, criticul a ajuns să convertească pornirea lui de identificare fraternă într-un soi de adverte- sitate sfîcătoare, care era însă aparentă. Și în momentele în care se arăta supărat și întristat el se interesa de fapt intens de soarta prietenului său, străduindu-se să-i trimită pe alt nume medicamente sau o serie de cărți prețioase.

CÎND Negoieșcu proclama că legătura vie, fecundă cu Europa este esențială pentru formarea culturii autohtone - aceste aprecieri erau subsumate unei viziuni asupra dezvoltării cugetului pe coordo- natele deschiderii și modernizării. Pe acest fundament apare și lauda pe care o aducea regilor veniți din afară - dinastia Hohenzollern -, care au îndeplinit cu prisosință atribuțiile lor de introducere a unor trăsături de civilizație avansată în țară. Tot astfel, se cuvine consemnată admirația cu care scrie despre generația de la 1848 sau despre cea din jurul lui Titu Maiorescu, care a întemeiat de fapt România modernă.

Ca să înfăptuiască eficace menirea de director de conștiințe, Negoieșcu avea nevoie de o *revistă*. Zbaterea pentru obținerea unei tribune de opinie, în împre- jurările vitrege ale diasporei, i-a marcat ultimul deceniu din viață. Mi-a mărturisit de mai multe ori că l-a sedus șansa de a concepe suplimentul literar din *Dialog*, de a alcătui în acest fel o revistă de la început și pînă la sfîrșit pe măsura viziu- nii sale. În pofida formatului modest al publicației, șeful ei necontestat degaja o siguranță ieșită din comun, nutrînd credința că numerele pe care le-a elaborat, la *Dialog*, vor deveni obiecte culturale de cultură. Previțiunea lui s-a împlinit. Puțin înainte de moarte, unul din exemplarele scoase de el, cu amintiri din tinerețe, la care au colaborat prieteni devotați, a sfîr- nit un ecou puternic în țară: mai multe reviste l-au semnalat ca un număr de excepție.

În porțiunea rezervată literaturii, unde intervenea infailibil discernămîntul său estetic, decizia era intransigentă. L-am rugat să ceară colaborări și de la alți cri- tici. El admitea însă anevoie o derogare de la principii, ieșînd stingher din reduta estetică solidă și temeinică pe care o cimentase. Dacă totuși se hotăra să lărgească pepiniera de cadre literare luca cu pretenții extreme. Mi-a reproșat de cîteva ori că a fost silit să rescrie sau să corecteze milimetric textul unui autor, pînă să atingă țînuta impusă de cota înaltă fixată de el. Sforțarea sa a fost, prin urmare, de cuprindere cît mai încăpătoare dar, în același timp, și de instaurare a unor măsurători aspre, eliminatorii, strict obiective, fără a lăsa spațiu manevrelor de culise, de grup, de interes. Fiind din prin- cipiul refractar sectarismului, adept însă al unei trieri riguroase, revista cîștigase cu timpul o reputație și scriitorii rîvneau să fie găzduiți în paginile ei. Colaboratorii treceau printr-un proces de acomodare cu

normele exacte, cu exigența lui Negoieșcu - fapt care a contribuit la autodepășirea lor.

Recunosc că la începutul colaborării mele la *Dialog*, după o lungă retragere din cîmpul criticii literare, am fost receptiv la o serie de observații formulate de el, acceptîndu-l pe drept ca un judecător al bunului gust și ca un specialist nepărtini- tor. Întîlnirile noastre periodice se con- sumau nu în cancanuri, de care îi era lehamite, ci în dispute de idei succulente fără menajări și lingușeli. Pot alege acum spre ilustrare un mic discurs al său despre înclinația din ce în ce mai accentuată spre simplitate în limbajul criticii, după o satu- rație de grimasa pretențioasă, apelîndu-se chiar la zicale sau metafore de uz cotidi- an. Am încă în fața ochilor foaia de ma- nuscris unde, pe marginea textului, erau sugestiile sale de modificare: introducerea unor expresii directe, populare: "*pe șleau*", "*de-a-ndoaselea*", "*treacă- meargă*", combinate câteodată cu cuvinte mai rare, neologisme specifice materiei. Altă dată propunea mutarea relației scri- tor-critic pe un teren mai colocvial, nesim- mandicos prin interpelări directe ca "*autorul nostru*", "*ce intenții are?*", "*cum se apropie de personajele preferate?*" etc. Astfel relatate, îndemnurile de rectificare par, poate, banale, dar în desfășurarea concretă erau nespuse de fertile, fiind rodul unei reprezentări nerigide, moderne asupra exercițiului critic. Fără imboldul, dar și ajutorul plin de tact al lui Nego, n-aș fi evadat în cele din urmă din carcera sterilității, autosancțiune, efect inerent al hotărîrii mele de a nu mai scrie critică. După răvășirile în convingeri în anii dic- taturii și prelungita dedublare silită, ca- racteristică pentru schizofrenia mediului intelectual din țară, mă ciocneam de astă dată nu numai de greutatea de a reînvia umil mînuirea uneltor profesiei, dar și cu senzația că dint-odată nimic nu mai stînjenea libera etalare a ideilor. Tactica precauțiilor nu mai avea justificare.

Cu toate că nu-i plăcea să etaleze porțiuni foarte intime, indicii de taină ale personalității sale, vorbea deschis, cu o anume exuberanță și autoironie, despre eșecul căsătoriei, despre torturile din închisoare și infidelitățile lașe din temniță ale unor apropiați, despre tensiunile din tinerețe cu părinții săi. Am dedus că pen- traseră să fie un substrat secret, un ce vul- nerabil, care merita ascuns de ochi curioși. Socotesc că nu e încă momentul de a reproduce aceste parțiale confesiuni.

Revista a îndeplinit, deci, un rol de motor intelectual pentru cei care au colaborat la ea. Ei au putut, prin gestul publicării, să verifice și ipoteze de lucru fecunde, să le dea expresia nimerită. Totodată, în contact cu celelalte participări la fiecare număr, în efortul de disociere, se crease și o emulație, revista degaja o efervescență a spiritului slobod, descătușat, care era și un corolar al prezenței în Occident, într-o lume democra- tică.

Încît, poate spre stupoarea multora, după numai cîteva ani de apariție a *Dialogului* - sectorul social-cultural dar și suplimentul literar - se putea constata că publicația instaurase un etalon al dem- nității de breaslă.

Cartea de apogeu a lui I. Negoieșcu, *Istoria literaturii române*, a revendicat o investiție uriașă de resurse. Un singur om, cu puterile uzate, viețuind și în coordo- natele neprielnice ale diasporei, departe de bibliotecile din țară, de o serie de izvoare principale de documentare, a încheiat totuși o creație gigantică. A izbu- tit să cuprindă sub aceeași cupolă de est et întreaga dezvoltare a literaturii române, de la începuturi pînă aproape de prezent. Cartea e concepută *dinăuntru*, din interi- orul literaturii autohtone, asimilată corpo-

ral și interpretată de la un nivel de desăvîrșit rafinament estetic, cu conștiința sensurilor fundamentale în evoluția ei organică.

Omul Negoieșcu și-a jertfit sănătatea și liniștea interioară în favoarea acestei zidiri și a izbîndit pînă la urmă. Cartea nu ar fi putut să apară probabil imediat în România, deschiderea spre lume, spre valorile care depășesc cadrul îngust național, nu se impusese încă sub această formă. Autorul s-a arătat neliniștit, gîndindu-se la ecoul pe care-l va avea lucrarea în țară. Și primele reacții, con- fuze, chiar ale unora care puteau fi con- siderați ca făcînd parte din cercul de amici sau de oameni apropiați, l-au întris- tat. Abia cînd recepția s-a mai sedimentat și s-au ivit analizele serioase, tocmai atunci a intrat și el în cavalcada furioasă a morții - o moarte sosită foarte repede, care nu i-a mai acordat un răgaz ca să contemple relaxat propriul demers titanice.

S-a organizat o discuție la Universitatea din Heidelberg la care a fost bineînțeles invitat și autorul. Despre *Istoria literaturii române* s-au formulat diverse păreri, toate favorabile, dar și cu unele accente distincte, cu unele rezerve posibile într-o discuție cu caracter științific. Negoieșcu a fost plăcut impresi- onat de climatul existent aici - unde o serie de studenți vorbeau fluent românește și se încumetau să comenteze pozițiile sale îndrăznețe de inițiat. Din nou Heidelberg, cu magia de cetate universi- tară, a reprezentat simbolic locul unde se simțea acasă, suplinind, parcă prin dele- gație, adăpostul din tinerețea sa studiosă. mediul aureolat în memorie al ospitalității ardeleni. Acesta a fost visul pe care l-a avut - de a se întoarce cu o asemenea operă înapoi în România, întîlnind acolo spirite ardente, curioase și animate de dorința creației, cu care să se confrunte pe aceeași lungime de undă.

Înainte de înfăptuirea acestui circuit de comunicare spirituală a năvălit amenințarea bezmetică în propria existență - o moarte atît de galopantă. Mai erau trei luni pînă la deces, el părea încă valid, plin de proiecte, conștient că-l amenință o mare primejdie, sperînd însă că i se acordă încă o șansă - de a termina scrierea autobiografică. Părea în transă, marcat el însuși de confesiunile pe care le va oferi public, mînat de ceva mai presus de exhibiționism, convins că va ului lumea prin adevăr, dar și prin cutezanță și impudoare. Voia să se spovedească, spunînd totul despre avaturile tinereții, cu opțiunile politice exaltate, despre descoperirea propriei obsesii - homosexualitatea -, sfîdînd tabu-urile. Cum a procedat cu Eminescu, pătrunzînd în tenebre neexplorate, tot așa, cu același chin, năzuia să se oblige pe sine, fără crîcnire, la ridicarea vîlurilor, scoțînd la iveală zona somnambulă, recalitrantă, inavua- bilă din propriile coșmaruri. Antrenat în acest joc patetic, forțînd limitele, el trăia o febră a etalării care-l făcea să jubileze. Era decis să nu asculte nici o povață a reținerii, îl iritau semnele de opacitate la unii amici care-l îndemneau să amîne reve- lațiile. El se simțea stăpîn pe imperiul său de întuneric, pe care trebuia să-l aducă la lumina zilei, ca într-o apocaliptică descindere.

Teribilul deznodămînt a oprit acest șuvoi al eliberării interioare, i s-a refuzat bucutia ispășirii printr-o purificare litera- ră dusă pînă la capăt.

I. Valerian

Centenar

I. Valerian și "Viața literară"

se va confrunta cu greutăți, dar Valerian, pe care Lovinescu îl considera "ultimul romantic", declară că se situează în rândul "naivilor utopici, care-și fac un principiu de viață prin înfăptuirea unei munci inutile". *Viața literară* n-a făcut însă o muncă inutilă. Revista, în care figurează câteva articole de "directivă", s-a distins tocmai prin respingerea sistemelor teoretice nivelatoare, încât "directivele" ei se desprind cu claritate din literatura pe care a promovat-o. Câteva idei i-au fost cu deosebire scumpe: recunoașterea valorilor artistice constituite, pe care și-a propus să le apere de profanatori; respingerea tratării rigide a raportului dintre tradiție și modernitate, cu convingerea că "tradiționalismul nu exclude nouitatea"; promovarea și apărarea libertății deplină în artă, pe care n-o confundă cu "individualismul haotic și dizolvant", ca și a noutății, atât cât poate fi nouă o operă de artă, noutatea totală, se spune, fiind utopică; apărarea limbii literare de "farsele lingvistice", de ceea ce o violentează. Prudența de a nu se situa ferm de partea tradiționalismului ori a modernității explică de ce revistei i-au acordat colaborarea scriitorii importanți, care n-au fost întrebați căror școli sau curente literare aparțin, ci li se pretindea doar să aibă un ideal estetic. Absența deci a unui program rigid, această deschidere benefică a revistei explică numărul mare de colaboratori, încât este greu să semnalezi ce scriitor important din epocă a lipsit din coloanele *Vieții literare*. La începutul anului al IV-lea (1929), revista ținea să precizeze că nu și-ar fi putut îndeplini programul fără concursul neprețuit al unor "intelectuali distinși" ca: C. Rădulescu-Motru, E. Lovinescu, G. Murnu, G.D. Mugur și V. Pârvan, al scriitorilor T. Arghezi, F. Aderca, G. Bacovia, Em. Bucuța, L. Blaga, E. Boureanu, I.A. Bassarabescu, I. Barbu, N.M. Condiescu, A. Maniu, Al. Lascarov-Moldovanu, L. Rebreanu, I. Pillat, C. Pavlescu, M. Sadoveanu, frații Alexandru și Ionel Teodorescu, Dem. Theodorescu, M. Sorbul, V. Voiculescu, al scriitoarelor H. Papadat-Bengescu, Ticu Archip, Elena Farago, Sarina Cassvan-Pas, Alice Gabrielescu, Mia Frollo, Alice Soare, Olga Vrabie. Aceștia li s-au adăugat apoi: R. Boureanu, Al. Claudiu, M. Eliade, A. Enășescu, I. Gr. Oprișan, N.N. Șerbănescu, G. Talaz, N. Milcu, N. Pora, Zaharia Stancu, G.M. Zamfirescu, M. Celarianu, D.N. Teodorescu, Victor Ion Popa, A. Mândru, Sandu Tudor, Aron Cotruș, Horia Furtună, O. Ștefănescu ș.a. Revista a pus în circulație nume ca: Aureliu Cornea, A. Tudor, M. Moșandrei, Mircea Damian, Aurel Lambrino, Virgil Huzum, Grig. Malciu, N. Crevedia, A. Savu ș.a. "Coloanele edificului" au fost, făcea o mențiune specială I. Valerian, G. Călinescu-Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu și Al. Bădăuță. Într-un articol, "Debutanți și cetitori" (nr. 6/1936), Mircea Eliade a opinat că unul din marile merite ale revistei a fost încurajarea începătorilor: "Astăzi, după zece ani de apariție, «Viața literară» rămâne totuși cea mai atrăgătoare revistă pentru debutanți. Asta face și farmecul și incontestabilul său merit. «Viața literară» a refuzat să se oficializeze, a renunțat de mult să facă apel numai la pene consacrate." Câtă importanță acorda revista modului de a dialoga cu debutanții se vede și din faptul că o vreme poșta redacției este semnată de G. Călinescu. Scandalizat de modul cum li se răspundea debutanților în unele reviste, G. Călinescu, în articolul *Nedemnitare redacțională*, polemizează cu modul agresiv folosit de M. Sevastos într-o altă revistă: "Dacă d. Sevastos, gazetar fără spirit și fără talent, ar ști că aceste răspunsuri sunt uneori hotărâtoare în viața intelectuală a unui individ n-ar ucide în debutant prin grosolanie poate un scriitor de mâine, întotdeauna însă un iubitor de literatură".

Pentru a fi cât mai variată și atractivă, revista și-a creat numeroase rubrici: "poemele «Vieții literare», nuvela «Vieții literare», "opere și autori", "literatura streină", "cronica muzicală", "cronica teatrală", "cronici franceze", "profiluri",

"cărți", "cronica ideilor", "viața plastică", "cronica săptămânală" (cu subrubricile: revista revistelor, ecouri, scrisori, bibliografie, expoziții, cărți și reviste străine). În vederea promovării literaturii originale a organizat concursuri pentru schițe, pentru sonete. În rubrica "pagini alese" a reprodus pagini antologice din opera unor scriitori ca M. Sadoveanu, L. Blaga, H. Papadat-Bengescu, E. Lovinescu, P. Zari-fopol. Rubrica "opere și autori" a fost susținută de Pompiliu Constantinescu (între numerele 32-70, 71-83) și de G. Călinescu (între numerele 112-121). Au mai semnat cronici și recenzii E. Lovinescu, Al. Dima, V. Damaschin, M. Suru, M. Illovi, N. Roșu, I. Daianu, C. Stelian, C. Baltazar, Ieronim Șerbu, Septimiu Bucur, Vl. Bârna, Zaharia Stancu, I. Valerian, Tr. Mateescu, N. Crevedia, Anton Holban ș.a. Publicistica din revistă este unul din cele mai vii compartimente, semnatari fiind: F. Aderca, T. Arghezi, V. Băncilă, I. Biberi, R. Boureanu, Em. Bucuța, Al. Busuioceanu, O.W. Cisek, Șerban Cioculescu, N.M. Condiescu, N. Crainic, V. Damaschin, Al. Dima, M. Eliade, A. Holban, Eug. Ionescu, I. Jianu, V. Lovinescu, A. Maniu, Al. Marcu, Gib I. Mihăescu, I. Minulescu, C. Noica, R. Ortiz, H. Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, I. Pillat, Dan Petrașincu, L. Rebreanu, H. Roman, N. Roșu, I.M. Sadoveanu, M. Sebastian, E. Speranția, Zaharia Stancu, Vladimir Streinu, T. Șoimar, G.M. Zamfirescu ș.a. Pagini de referință rămân numeroasele interviuri luate de I. Valerian unor scriitori reprezentativi. Credem că și la ele se gândea G. Călinescu când a apreciat că în revistă au apărut "atâtea discuțiuni devenite istorice". Cât de importante sunt acestea se poate deduce, spre exemplu, constatând că în istoria literară tipărită de E. Lovinescu acestea sunt citate cu consecvență. Dar nu numai de Lovinescu.

Revista s-a bucurat deci de recunoașterea criticii. La patru ani de la apariția ei, E. Lovinescu, care, ne amintim, nu-l consiliase pe I. Valerian să se lanseze într-o astfel de aventură, îi lauda redactorului revistei "tenacitatea care, în indiferența obișnuită, merită recunoașterea". De altfel, o revistă, *Sinteza* (nr. 5-7/1927) se credea îndreptățită să afirme că *V.I.* era condusă "ocult" de E. Lovinescu, G. Călinescu, Al. Bădăuță, Pompiliu Constantinescu, P. Istrăteanu și N. Crevedia. În *Rânduri pentru "Viața literară"* (mai 1932), G. Călinescu l-a laudat pe I. Valerian pentru statornicia, regularitatea cu care a scos revista, aceasta apărând grație idealismului, fanatismului, "misticismului publicistic" al lui I. Valerian, redactorul care cu o bucurie "fabuloasă" i-a promovat pe alții. Evident, revista n-a cucerit toate sufragiile criticii. C. Noica, spre exemplu, colaborator la *V.I.* cu o poezie, în martie 1928 și cu un articol în 1930, s-a arătat de multe ori nesatisfăcut de revistă. În "cronica revistelor", pe care o ținea în *Ultima oră* (1929), o dată notează că revista este "aceeași, plată"; altă dată că "sărăcește de la o zi la alta"; abia la nr. 100 constată că ea "prezintă ceva mai multă consistență", redactorul revistei fiind găsit vinovat că "nu publică pe altcineva decât pe d-sa"; în fine, la nr. 107 se exprimă fără rezerve că a apărut "în sfârșit un număr care se poate citi", pentru că la nr. 112 să spună că "se poate spera ceva" de la *V.I.*, vechea ei serie neînsemnând "aproape nimic".

I. Valerian și-a continuat neabătut vocația de publicist, *Viața literară* apărând până la 15 iun. 1941, în vreo 322 numere. Se știe însă mai puțin că I. Valerian și-a vădit vocația de publicist conducând și altă publicație, "Sentinela. Gazetă săptămânală pentru soldați" (25 dec. 1939-sept. 1944). G. Călinescu avea dreptate: "Valerian trebuie să fie mulțumit, căci și-a atins scopul".

Iordan Datcu

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Variația stilistică

NU E O NOUȚATE faptul că presa românească de după decembrie 1989 a marcat ruptura stilistică de "limba de lemn" printr-o deschidere spectaculoasă față de orolitatea familiară și chiar argotică. Fenomenul nu e însă doar unul conjunctural și de reacție, ci reflectă statutul publicisticii contemporane de pretutindeni; relaxarea limbajului este de fapt un fenomen de sincronizare. Preferința pentru limbajul popular și familiar derivă, în fond, din trăsături specifice presei: în primul rând din nevoia de accesibilitate, de cordialitate, apropiere de cititor - dar și din sentimentul actualității, al noutății. Utilizarea elementelor familiar-argotice e un fapt de inovație față de un stil mai rigid, supus normelor limbii literare; noutatea există însă chiar în interiorul comunicării familiare, față de formele în uz, prin permanenta reîmprospătare a expresiilor: semn de vivacitate, dinamism, inventivitate.

Riscul principal al tendinței de preluare a oralității e, desigur, excesul: prea multe forme familiare într-un text deplasează accentul de la informație spre pitorescul de limbaj; fie că amuză sau are interes documentar, fie că irită - textul creează adesea impresia de inconsistență. La fel, forme prea marcat familiare sau argotice, din categoria celor încă nepătrunse în scris, pot șoca, dacă tind să alunece în vulgaritate, ori să imprime textului un caracter subiectiv (chiar afectiv) prea marcat.

Tot atât de mult șochează contrastul stilistic: apariția locuțiunilor din registrul oralității în contexte dominate de limbajul oficial, savant, - sau în relație cu un subiect "serios". Formele populare-colocviale atrag de pildă atenția în știri externe - autohtonizate prin conotațiile limbajului: "Proaspătul președinte al Rusiei este *șteptat la potecuță* de conservatori" (*"Expres"*, 16, 1992, 13); "Femeia premier Kim Campbell a *fost făcută pilaf* de opoziția liberală" (*"Evenimentul zilei"*, ediția de prînz, 410, 1993, 4); "sîrbii bosniaci o *caută cu lumînarea*" (id. 273, 1993, 4). (Toate sublinierile din citatele de mai sus îmi aparțin: textele nu marchează în vreun fel contrastul stilistic.). Conotațiile expresiilor populare contrastează puternic și cu tonul standard al informațiilor din străinătate: "Un ziarist de la *Folha de Sao Paulo* a anunțat intenția sa de a *telegări* prin SUA" (*"Tineretul liber"*, 81, 1994, 3).

Un contrast mai puțin frapant - între stilul tehnic, oficial și cel familiar - se stabilește și în spațiul informațiilor autohtone, în tratarea anumitor teme "serioase" (din justiție, politică, economie): "Recursul Parchetului - *«adus la vopsea»*" (titlu, în "România liberă" 1471, 1995, 16).

CINE parcurge agendele literare ale lui E. Lovinescu, și anume acelea de pe anii 1923-1926, tipărite, la Editura Minerva (1993), de Gabriela Omăt și prefațate și adnotate de Alexandru George, întâlnește numele lui I. Valerian de peste o sută de ori, ceea ce atestă că acesta a fost unul dintre cei mai asidui frecventatori ai cenaclului condus de marele critic. Aici devotatul cenacolist nu doar a citit și publicat (în revista cenaclului) numeroase poezii, ci a și proiectat revista pe care avea s-o scoată, *Viața literară*. La 12 dec. 1925 Lovinescu nota: "I. Valerian care vrea să facă o revistă cu Bădăuță". La 16 ian. 1926 notează iarăși: "Valerian... în preajma scoaterii revistei «Viața literară»". La 23 ian.: "I. Valerian vine cu dispozitivul revistei «Viața literară». La 23 ian.: "I. Valerian tot cu emoțiile revistei - interviează pe Rebreanu! hm!" S-ar deduce din însemnările acestea că E. Lovinescu manifesta interes față de revista care urma să se nască. Nicidcum! Într-o convorbire, în Cișmigiu, cu Valerian, l-a sfătuit să abandoneze proiectul:

- "Ce-ați zice, d-le Lovinescu, dacă aș încerca să umplu golul lăsat de «Sburătorul»?

- Cum adică?

- Să scoatem o nouă revistă.

Criticul mă măsură o clipă cu un surâs sceptic, apoi izbucni.

- Fii serios, nu te lega la cap dacă nu te doare. Eu am avut în spate o editură care câștiga de pe urma cărților mele didactice și literare, și tot n-a mers. D-ta, după câte știu, n-ai decât o leafă, sau ți-a căzut vreo moștenire și nu știi ce să faci cu banii?

- N-am nici o moștenire, dar cineva trebuie să mai încerce.

- Scrie, dom-le, scoate cărți, astea rămân, revista se prăfuieste în magazie. N-avem un climat favorabil, nici cititori suficienți pentru literatură adevărată."

Scepticismul lui E. Lovinescu nu l-a dezarmat pe Valerian, care și-a realizat proiectul. A regretat, fără îndoială, că nu l-a convins pe Lovinescu, pe care cu siguranță că l-ar fi dorit în conducerea *Vieții literare*. Un grup de tineri scriitori, alcătuit din I. Valerian, G. Baiculescu, N. Milcu, Al. Bădăuță și Radu Gyr i s-a adresat lui G. Murnu - literat, istoric al antichității și arheolog, traducător în limba română al *Iliadei* (1916) și al *Odiseei* (1924) - cu rugămintea de a primi directoratul revistei. Și astfel începe să apară ea, o dată pe săptămână, în format apropiat (până la nr. 111/1929) de acela al *României literare* de azi, începând de la 20 febr. 1926. Directoratul lui Murnu este consemnat, pe prima pagină, până la nr. 19, după care se menționează că revista apare "sub conducerea unui comitet. Redactor: I. Valerian". De fapt, acesta a fost întotdeauna conducătorul revistei. La primul număr colaborează G. Murnu, I.A. Bassarabescu, V. Voiculescu, G. Baiculescu, I. Valerian, Al. Bădăuță, G. Silviu și Radu Gyr. De la nr. 112 se subintitulează "revistă săptămânală de informație, critică literară și artistică". Scepticismul lui Lovinescu, care deplângea, cum am văzut, absența "climatului favorabil" unei publicații literare și a unui public de cititori care să se intereseze de literatură, avea să fie infirmat, cel puțin în momentul apariției revistei, care, cum se menționa la al doilea număr, a fost primită cu o căldură care a depășit așteptările redactorilor ei. E adevărat că apoi revista

PREPELEACde Constantin
Toiu**SIMULACRELE
NORMALITĂȚII**de Eugen
Negrici

Infidelitatea numită pisică

HOAȚE în stare de orice... mlădii și lingușitoare ca naște pungășoace; au iscusința, dibăcia, pomirea de a face rău și o sete nestinsă de a prăda; și cum mai știu ele să-și înăbușe mersul, să-și ascundă planurile, să pîndească ocaziile, să aștepte, să aleagă, să prindă clipa prielnică de a da lovitura și să se ferească apoi de pedeapsă, să fugă și să stea la distanță, pînă ce nu le rechemi. Pisicile deprind cu ușurință apucăturile sociabile, însă niciodată pe cele ale devotamentului; ele nu-ți dau decît impresia că îți sînt credincioase; se vede aceasta după mișcările lor piezișe, după ochii furiași; nicicînd nu se uită drept în față la persoana iubită; fie din neîncredere, fie din prefăcătorie, se apropie de tine cu ocolșuri, în căutarea dezmiertărilor la care nu sînt sensibile decît pentru plăcerea ce le-o pricinuesc... Cu totul deosebită decît cîinele, animalul fidel ale cărui simțămînte se leagă strîns de persoana săpînului său, pisica reduce orice simțămînt la ființa ei, nu iubește decît punînd condiții, nu intră în relații cu tine decît ca să abuzeze de tine; și prin acest interes e mai aproape de om decît de cîine, în care totul e sincer... Firescul lor, dușman al oricărei constrîngerii, le face incapabile de o educație durabilă. Se povestește totuși că niște călugări greci din insula Cipru dresaseră niște pisici să vîneze, să apuce și să ucidă șerpi, de care insula aceasta era năpădită; dar ele vîneau mai mult din înclinarea lor generală de a distruge, decît din săpînute, toate vietățile slabe, ca păsări, iepuri, iepurași, cîrțițe, șobolani, șoricei, chițcani, lilieci, broaște, șopîrle și șerpi; ...și nu le vînează, ci le așteaptă, le atacă pe neașteptate, și după ce s-au jucat mult timp cu ele, le omoară fără nici o necesitate, chiar și atunci cînd sînt ghiftuite, neavînd nici o nevoie de prada prinsă ca să-și astîmpere foamea.

Nu se poate zice că pisicile, deși locuind în casele noastre, ar fi în întregime animale domestice; cele ce sînt cel mai bine îmblînzite nu sînt în același timp și supuse; se mai poate zice și că ele sînt cu totul și cu totul libere, nu fac decît ce vor, și nimic pe lume n-ar fi în stare să le rețină o clipă în plus într-un loc de care ele ar vrea să se îndepărteze... Deși lumea crește mai multe pisici decît cîini, cum dai rar de ele, nu par numeroase; ...cînd sînt duse și lăsate la mari depărtări... ele se întorc singure la șabaru lor, și aceasta, se pare, fiindcă ele cunosc toate găurile de șoareci, toate ieșirile, toate trecătorile și că lința călătoriei este mai mică decît caznele ce ar trebui să le îndure spre a dobîndi, într-un nou ținut, aceleași ușurințe de trai.

BUFFON *Animale domestice*. Fragmente.
Ed. Hachette, 1887.

În românește de C.Ț.

Cetitorii

AM AVANSAT altădată ideea că problema alcătuirii unei istorii literare nu se poate pune în afara existenței unui mediu cultural receptiv, a unei societăți civile - cum am zice astăzi - a unui număr relativ mare de destinatari care să facă posibilă funcționarea fenomenului artistic și apariția sernelor organicității: influențele, delimitările, intertextualitatea, dialectica formelor etc. Or, din acest punct de vedere, de-abia de pe la 1840, cînd încep să se vadă roadele emancipării țării române, ale occidentalizării, ale schimbării mentalităților, apar condițiile *ființării literaturii ca organism în mișcare*: tiparul își diversifică simțitor funcțiile, ziarle și revistele pun în circulație și beletristică, se înmulțesc traducerile și adaptările publicate, reveniți de la studii, din străinătate, sau educați, în țară, de preceptorii greci sau francezi, fiii de boieri mari și mici (căci sfîrșitul epocii fanariote înmulțise "boierii"), constituie rudimentele unei societăți civile, în lăuntru careia manifestările cu caracter artistic încep să fie cunoscute, recunoscute, favorizate.

Cercetătorii primelor trei secole de "literatură" scrisă pe teritoriul de români trec cu jenă peste chestiunea numărului știutorilor de carte. În afara cîtorva mari boieri școliți în Polonia, Italia sau la Constantinopol și, care, devenind, cu sau fără voie, adesea prin chiar autoritatea lor intelectuală, personaje politice, au pierdut șansa adîncirii și valorificării depline a științei lor și în afara acelor prea puține (una, două la o generație) fete boiericești de rang înalt din ierarhia ortodoxă despre care putem zice că au fost cărturari, - dar cărturari absorbiți, înfii de toate, de misiunea lor, - cine mai avea cît de cît atingere cu lumea slovelor? Pisarii și logofeții - s-ar spune - dar, puțini la număr fiind, nu erau ei excedați de obligațiile funcționărești cotidiene, de întocmirea actelor de vânzare-cumpărare, a foilor de zestre, a jalbelor de tot felul solicitate fără încetare

de țărani prădăuți, de negustorii din isnafurile țărgurilor mari și mici, de boieriașii strămtorați și de mai cine știe cine?

Date fiind faptele și zicerile ilustre ale ipochimenilor pe care îi vedem cu ochii noștri astăzi, nu e prea greu de dedus cît de receptivă, intelectualmente, putea fi acum cîteva secole cea mai mare parte a preoțimii române, stingherite, adesea, de dificultatea citirii Scripturii.

Ar fi ridicol să ne fabricăm în continuare iluzii despre măreția trecutului nostru spiritual cînd știm că pînă foarte tîrziu simpla cunoaștere a *Crezului* și a rugăciunii *Tatăl nostru* era suficientă pentru hirotonisire.

Și erau, oare, mănăstirile noastre focarele de cultură despre care - cu gîndul la ceea ce se întimpla în comunitățile benedictine - ne-am obișnuit să vorbim cu admirație, erau ele în măsură să întreprindă școlile de copiești, manuscrite rare și atmosferă aceea de reculegere și harnică reclusiune din alte părți ale lumii?

Sîntem cuprinși de descurajare ori de cîte ori ne reamintim de invaziile agarenilor, de achingii "sloboziți în pradă", de incursiunile "podghiazurilor" lesești, ale hoardelor de tătari și de cazaci, de rechizițiile muscălești, de jefuirea sistematică a Olteniei și a unei părți a Munteniei de către bandele de la Vidin ale pazvangiilor care n-au lăsat întregi nici o mănăstire, nici o biserică sau culă, care n-au lăsat nerăscolit niciun mormînt boieresc sau domnesc.

După ce, în răgazul ce ți se pare că s-a ivit, te-ai hotărît să readuci, de prin păduri, odoarele mănăstirești ascunse, după ce ai acoperit cu țărînă oasele amestecate ale cetitorilor, după ce ai curățat de bălegar podelele, cîtă energie îți mai rămîne pentru a umple cu spiritul acest soi de liniște?

Ocean

PRIN PUBLICAREA corespondenței lui I.D. Sîrbu cu prietenii din Apus (1979-1989), Virgil Nemoianu dăruiește posterității imaginea unui scriitor de seamă, răzvrătit în singurătatea lui împotriva orînduirii totalitare, chinuit de întrebări asupra locului său în istoria literaturii, ros de boală, sărac, dar doritor să înfrîngă granițele înăbușitoare, visînd confort occidental și mulțumindu-se pînă la urmă cu puține grame de cafea, cu cîteva creioane ieftine pentru a dura lucruri nepieritoare. S-a scris și se va mai scrie despre importanța acestei culegeri (o piesă de antologie este zduchuită de cultura a lui Nemoianu către scriitorul pe moarte); în troienele de cultură elitară, înțelepciune, generozitate, revoltă și ficțiune descoperim filonul tragic care ne împovărează, pîrghiile care definesc - cum ar spune Ștefan Teodorescu - "cauzele neputinței valahe", blestemul de care nu scăpăm.

Să tragem deci din covorul multicolor al iscusitului divan un fir cenușiu care nu păgubește ansamblul impunător, dar care ne caracterizează. Citatele vorbesc de la sine. Corespondează Pîlu (Virgil Nemoianu), Nego (Ion Negoșescu), Gary (I.D.Sîrbu), Mariana (Mariana Șora) și Edmund (E.Pollak). În prima scrisoare a lui Pîlu către Gary (30.1.82) acesta adaugă un P.S.: "Cercetorii însă suntem cu toții, așa că mîndria nu-și află locul. Iată: orice bună carte românească... primesc cu plăcută recunoștință" (p.32). Răspunsul lui Gary este prompt: "Dacă dorești ceva special, indică-mi; te servesc cu plăcere; ce anume? în ce direcție?" (19.2..p.35). La 14.3.82 Doinaș spune: "În fine cred că apare Pîlu și Călinescu. Doinaș spune: "ce poate face rost de ea. Poate-l pistonezi. Pentru mine ar fi o mare bucurie" (p.39). Și lanțul servilității continuă:

Gary/Nego: 20 mai 1982: p.56

"Alerg miine să mi procur un exemplar din Istoria Literaturii lui Călinescu... îl trimit... vrednicului (și promptului) Pîlu Nemoianu".

Gary/Nego: 2 iunie 1982: p.65

"Prin el (Doinaș) am obținut pentru Pîlu o Istorie a lui Călinescu".

Gary/Nego: 10 august 1982: p.90

"Mi-e dor de voi, cumplit mi-e dor, îi trimit Călinescu «Istoria...» lui Virgil."

Gary/Nego: 12 august 1982: p.93

"Lui Pîlu îi voi trimite Istoria Literaturii lui Călinescu..."

Gary/Pîlu: 9 septembrie 1982: p.111

"Îți trimit, în sfîrșit Istoria Literaturii Române de G. Călinescu. Doinaș ți-a cumpărat-o, eu ți-o trimit, zeii ți-o donează."

Nego/Gary: 29 septembrie 1982: p.114

"Să știi că ai face lui Edmund cea mai mare plăcere, dacă i-ai trimite... Istoria... lui Călinescu."

Gary/Pîlu: 25 octombrie 1982: p.115

"Ai la mine un exemplar din Istoria lui Călinescu, jur că ți-l voi trimite."

Gary/Nego: 2 decembrie 1982: p.123

"...voi trimite lui Pîlu și lui Edmund Istoria Literaturii de Călinescu..." p.125

"...acum că am trei exemplare din Istoria lui Călinescu, citesc deseori din el; mă interesează..."

Gary/Pîlu: 11 decembrie 1982: p.129

"...nu ți-am trimis încă Istoria Literaturii a lui Călinescu..." p.130

"Deci spre 15... mă achit de obligația de a-ți trimite Călinescu (pe care Doinaș l-a procurat și plătit)."

Gary/Nego: 18 dec.1982: p.135

"Cărțile promise lui Edmund (Istoria Literaturii de Călinescu) le pun la Poștă, în ianuarie."

Gary/Nego: 4 ianuarie 1983: p.144

"Cum am bani, îi trimit lui Edmund (și lui Pîlu) Istoria Literaturii Române de Călinescu."

Gary/Pîlu: 5 februarie 1983: p.151

"Volumul (de 5 kg) cu Istoria Literaturii de Călinescu... ți-l trimit pe adresa lui Nego."

Gary/Nego: 10 februarie 1983: p.157

"Ieri, în sfîrșit am reușit să pun la Poștă un greu pachet: pe adresa dv., conține volumul Călinescu."

Gary/Nego: 16 februarie 1983: p.161

"Am trimis lui Edmund Călinescu promis... lui Nemoianu îi predai tu Călinescu lui."

Nego/Gary: 8 martie 1983: p.166

"Dar Edmund fuse încîntat de Istoria lui Călinescu ce-i trimiseși. Află însă că mie nu-mi parveniră cărțile."

Gary/Pîlu: 27 martie 1983: p.168

"Volumul de Istoria Literaturii Călinescu, al tău, l-am expediat în februarie, la Nego."

Nego/Gary: 15 aprilie 1983: p.171

"Mi-ai scris, reiterate, că ai trimis deja pe adresa mea Istoria Literaturii de Călinescu pentru Pîlu."

Gary/Nego: 28 aprilie 1983: p.182

"Nici acum nu am putut afla dacă ai primit sau nu Istoria Literaturii de Călinescu (pentru Pîlu (sic))."

Gary/Nego: 6 iulie 1983: p.209

"Afirm că ți-am trimis un colet cu Istoria Literaturii de Călinescu, pe adresa din Köln... Volumul era pentru Pîlu."

Gary/Nego: 4 august 1983: p.220

"Acest volum, cumpărat de Doinaș și expediat de mine, pentru Pîlu (ți-am trimis ție fiindcă peste ocean ar fi costat 800 lei; așa am plătit numai 350 lei)."

Gary/Pîlu: 16 noiembrie 1983: p.237

"Volumul ce ți l-am procurat și expediat (Istoria Literaturii Române de Călinescu) după cum vezi nu a ajuns la adresă."

Pîlu/Gary: 14.12.83: p.241

"Cît despre istoria literaturii e regretabil - dar pentru mine nu-ți bate capul, mă descurc eu. Îți mulțumesc în orice caz. Și gata."

După 3 ani jumătate, la 16 iulie 1985, Pîlu pune capăt străduințelor (p.371): "Nu te agita, nu-mi trebuie nici o carte. Pe Călinescu îl pot consulta la bibliotecă dacă am nevoie."

Cum se spune în asemenea cazuri? N-a fost să fie!

Paul Miron

Scara invizibilă a lui Iacob

- interviu cu regizorul ANDREI ȘERBAN -

- Credeți că astăzi, în România, valoarea a fost repusă în drepturi?

- În epoca Ceaușescu, personalitățile erau complet scufundate pentru ca doar EL și EA să strălucească. În toate domeniile funcționa o disciplină de a distruge orice valoare, pentru ca cei doi să nu fie umbriți, să nu aibă concurență. Acum, am impresia că s-a instalat exact opusul acestei situații, care este, din păcate, cel puțin la fel de periculos: *oricine este o personalitate*. Cineva care are bani este personalitatea cea mai importantă. Cu cât se îmbogățește mai mult, cu atât mai mult este respectată. Cineva care are putere politică este o personalitate! Într-un moment în care cultura nu contează, personalitățile culturale aroape că nu contează nici ele. Mai mult, în cazul meu, care am trăit 25 de ani din viața mea în România și 25 de ani în vest, totul se complică. Revenirea mea în țară a produs foarte multă tensiune. Se creează multe contradicții în jurul termenilor "valoare" și "personalitate" pentru că se introduce în judecată un criteriu extrem de ambiguu: n-a stat aici cu noi, n-a suferit, n-a mâncat "acel" salam. Această trăsătură a raportului cu valorile vine dinainte de comunism. Oricând, valorile, cel puțin în cultură, au fost cu greu acceptate. Brâncuși, Enescu, Cioran, Ionesco, Eliade a trebuit să plece în vest, să se afirme acolo, ca să fie acceptați aici. Este o trăsătură aproape bolnavă a unei tradiții în România de a nu-și recunoaște valoarea. Știind toate astea, atunci când mă întorc să lucrez aici, nu mă simt nici dezamăgit, nici inhibat. Este ca și cum aș reveni înarmat pe un front de luptă. La urma urmelor, îmi și place. Vin ca să mă bat pentru ceva anume, în care cred cu adevărat.

- Care au fost motivele care v-au determinat, acum 25 de ani, să nu vă mai întorceți în România?

- La început, primul exil (pentru că în 1993 am plecat în al doilea exil) a fost determinat de șansă. În momentul în care mi s-a oferit la New York o bursă a Fundației FORD și să lucrez la teatrul *La Mama*, eram, la 25 de ani, unul dintre copiii teribili ai regiei tinere. Politic, nu suferisem. Dar existase deja primul semn al unei posibile constrângeri: făcusem "Iona" a lui Soreescu (pe atunci Soreescu părea un disident) și spectacolul a fost interzis. Asta a fost înainte de "Tezele" din iulie 1971, când încă mai era o anumită destindere. Și am trăit din plin acest moment de destindere și în studenție, și în primii ani în teatru. De aceea, când am plecat, n-am știut că nu mă voi mai întoarce. Am plecat într-o toamnă, pentru trei luni, cu câteva cămăși, nici măcar cu o haină groasă, pentru un voiaj lejer și scurt. Șansa a vrut ca după ce am făcut primul spectacol la *La Mama* să apară în "New York Times" o cronică cu totul excepțională și extaziată. Deși în New York sînt mii de publicații, singura publicație care contează pentru teatru și artă este "New York Times". Poți să ai 300 de cronici foarte bune în 300 de publicații newyorkeze și dacă ai o cronică proastă în "New York Times", spectacolul cade pentru că nu vin spectatorii. Deși eram complet necunoscut, spectacolul a impresionat și s-a bucurat de o cronică extrem de favorabilă în acest ziar-etalon. A doua șansă a fost că l-am cunoscut pe Peter Brook. Imediat după ce a văzut acest prim spectacol al meu în America, mi-a propus să mă duc un an de zile la Paris, să lucrez cu el în Centrul lui de cercetări internaționale teatrale. Mi-a fost imposibil să refuz această ofertă.

Nici atunci nu știam că nu mă voi mai întoarce. Era doar o amănare. După '72, după ce am lucrat cu Brook, în paralel, în România, "Tezele din iulie" începușeră să fie aplicate. Mi-am dat seama că, lucrînd cu Brook, descoperisem elemente care erau mult mai experimentale, mult mai îndrăznețe, decît ceea ce făcusem chiar eu însumi înainte de a pleca din țară. Mă gîndeam că, întorcîndu-mă într-o Romînie care începe să se schimbe negativ, să fie închisă, nu voi putea pune în aplicare ideile noi pe care le-am preluat de la Brook. Mi-am zis că e mai bine, pentru moment, să mă întorc la New York, la teatrul *La Mama*, ca să continui experimentele începute cu Brook. Acolo am făcut "Trilogia greacă", care mi-a luat mulți ani de studiu. La Naționalul bucureștean am pus foarte iute în scenă acest spectacol pentru că nu mai era un studiu de dezvoltare, cum fusese cel de la New York, ci un fel de rezultat al aceluși studiu. Abia în 1975 am realizat că nu mă mai pot întoarce. Pînă atunci n-am știut. Aveam o viză de turist prelungită. În 1975 m-am gîndit că dacă revin s-ar putea să mă simt mai exilat în profesia mea decît dacă aș continua să lucrez în America sau în Europa de Vest. După aceea mi s-a dat voie în fiecare an să vin să-mi văd părinții, dar să nu montez nimic, deși aș fi vrut foarte mult. Foarte încet, dar foarte clar am înțeles că toți prietenii mei de aici, care trăiau în condiții din ce în ce mai naturale, ei se simțeau mult mai exilați decît mă simțeam eu trăind în afara Romîniei. Adevărații exilați erau cei de aici. Eu mă simțeam liber.

- Ce a însemnat exilul pentru dumneavoastră?

- Problema exilului este foarte delicată. Experiența exilului m-a costat. A trebuit să plătesc pentru opțiunea mea cu foarte multă suferință. În același timp însă, această experiență m-a ajutat enorm să mă maturizez. Am avut avantajul libertății de exprimare care m-a ajutat să mă relaxez și nu să mă tensionez tot timpul în lăuntru. În '90, dar în special după experiența de trei ani la Teatrul Național din București am conștientizat diferența între mine și colegii mei de generație. În lucru, nu mai am nici un fel de raport, de comunicare cu ei. Cei mai mulți au rămas închiși în aceleași șabloane și rutine din trecut. Eu am încercat să provoc și să fac o deschidere adevărată. Nu am reușit. Ei își doreau o schimbare superficială, adică să vin, să fac niște spectacole de prestigiu, să îi duc în străinătate în lumea întreagă - ceea ce s-a și întîmplat, în trei ani au fost în 10 țări pe 3 continente - dar să nu îi deranjez prea mult din comoditatea lor. Abia după trei ani am realizat ceea ce au făcut fără să-mi dau seama: construiau în jurul meu o cușcă. Postul de director însemna pentru ei "ce salariu avem, ce roluri jucăm, în ce țări plecăm". Devenisem un fel de agent de turism O.N.T. Prin acest contact cu cei care încercau să ridice cușca în jurul meu îmi era din ce în ce mai clar că scopul pentru care m-am întors devenise o utopie. Am vrut să schimb integral structura teatrului, am vrut să-l îndrept cu fața spre sfîrșitul secolului 20. N-am reușit. Simțeam din ce în ce mai tare strîmtoarea grațiilor cuștii despre care vorbeam. În această cușcă foarte subtil creată eu deveneam din ce în ce mai mult un birocrat, un fel de administrator pus să răspundă dorințelor celor mai triviale, mai mediocre ale fiecăruia. Din afară era presiunea foarte puternică a Ministerului Culturii ca să fiu înlocuit pentru că deranjam politic. În continuare

funcția de director, de director al Teatrului Național din București era un post politic. Cum singura politică pe care știu să o fac este politica libertății individuale, personale și artistice, pe care mi-o asum pînă la capăt, și cum am învățat de mult și bine să spun ce vreau, cînd și unde vreau, nu aveam cum să conving cerințelor și mentalităților, de altfel prea puțin modificate.

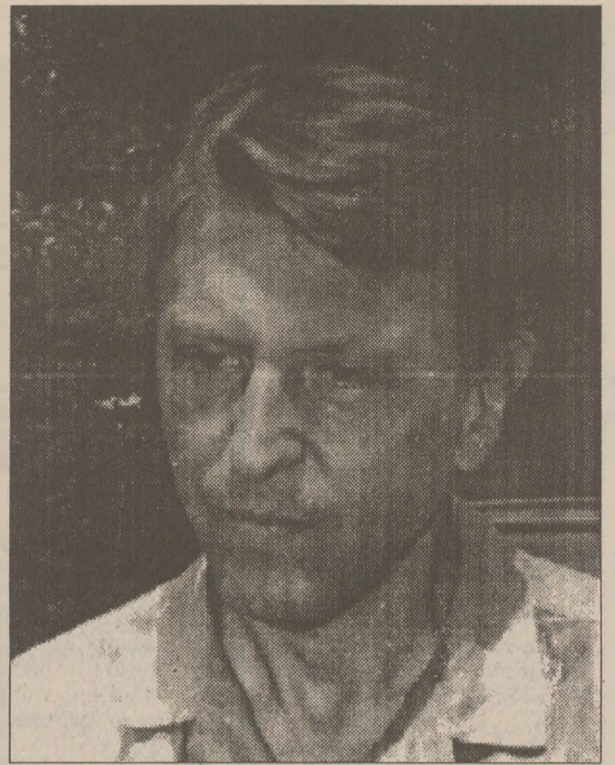
- În 1993 s-a produs al doilea exil al dumneavoastră. Cauza au fost numai aceste presiuni? Ce anume le-a dublat?

- Toate presiunile au fost primite fără nici un fel de reacție de rezistență din partea actorilor de la Național. În particular, actorii îmi spuneau că dacă voi fi în pericol, ei vor ieși cu pancarde în fața teatrului, vor protesta. După cum știți și după cum s-a văzut, cînd s-a întîmplat ce s-a întîmplat în lupta mea cu oficialitățile, nu numai că n-a ieșit nimeni nici cu o jumătate de pancardă, dar n-au făcut absolut nimic, nici un gest de reacție. S-au purtat complet lași, indiferenți, irresponsabili. Am petrecut împreună trei ani extraordinari și poate unici. Eu cred că a fost o mare șansă pentru acest teatru, ratată de altfel, ca să se schimbe în esență, ca să se curețe, ca să se normalizeze, ca să iasă dintr-o stare muribundă. Acum s-a revenit la ceea ce au vrut cu adevărat: un loc liniștit și somolent în care aproape nimic nu se întîmplă. În locul turneelor adevărate se preferă șușele în străinătate, parțial dar generos subvenționate de restaurantul teatrului.

Tragic este că acesta este considerat normalul. Toată lumea pare că doarme și nimeni nu vrea să extirpe tumoarea. Acum se spune că mi-am dat demisia și am plecat nu pentru că nu mai rezistam presiunilor și că nu mă mai simțeam sprijinit în teatrul meu, ci pentru că aveam un aranjament afară. Ideea este că oricum aș fi plecat, dar am mai făcut puțin circ. Minciuni dulci. Nimic adevărat. Dacă actorii mei m-ar fi susținut, nu aș fi plecat. E foarte dureros.

- Personalitatea dumneavoastră incomodează în continuare. V-ați fi așteptat ca filmul "Trepte spre teatrul de mîine", realizat de Florin Mihăilescu, să fie aproape desconsiderat de departamentul Teatru-Film din Televiziunea română, care n-a respectat contractul cu PAN-OCEANIC și l-a difuzat cum a vrut, ca să minimalizeze și valoarea experimentului și pe cea a filmului?

- Acest film a reprezentat un moment plin de speranță și de lumină pentru mine. Cînd am plecat din Teatrul Național în cel de-al doilea exil al meu am înțeles, cu infinite regrete, că sîmînța pe care am încercat să o plantez nu va crește acolo. Copacul a fost tăiat, dar rădăcina lui a rămas. Vroiam să o iau și să o mut în altă parte. Nu știam unde. Știam doar că nu vreau să rup legătura, teatral vorbind, cu țara. Peste un an s-a născut ideea cu Aradul. Am venit și am replantat rădăcina la Arad împreună cu niște tineri extraordinari. Spre deosebire de colegii mei de generație care își închipuie, din lene și infatuare, că știu tot și nu mai sînt curioși de nimic, acești tineri au impresia că știu foarte puțin și sînt curioși de tot. Deși am dublu vîrsta lor, am adînc în mine aceeași neliniște a faptului că nu cred că știu ce-aș vrea să știu și sînt doritor să aflu ce nu știu. De

aceea am avut cu ei un contact foarte natural. Nu am venit cu gîndul să-i învăț din experiența mea "de aur" a trecutului. Asta mi s-ar părea momentul transformării mele într-o statuie, momentul îmbătrînirii mele și chiar al morții mele. Singurul fel inteligent de a te menține tînăr la o anumită vîrstă este să rămii curios, să vrei să afli, tot timpul, ce nu știi. Dacă vorbești doar despre ce știi, ești sfîrșit. Mă rog, asta este soluția mea. Am mutat așadar rădăcina la Arad, pentru că ea nu a crescut, deoarece nu a fost nici udată, nici iubită de nimeni din Teatrul Național. La Arad a crescut extraordinar de frumos. Este o plantă foarte tînără. Acum, în această vară, încerc să replantez sîmînța la Opera Națională din București. Să vedem ce se va întîmpla. E prea devreme să am certitudini. Totuși, simt anumite vibrații pozitive care nu vin doar din muzica profundă și puternică a operei "Oedip" a lui George Enescu, ci și din colectivul de aici, care m-a primit cu multă căldură. Sîntem la începutul unei luni de miere, care sperăm să anune o căsnicie fericită.

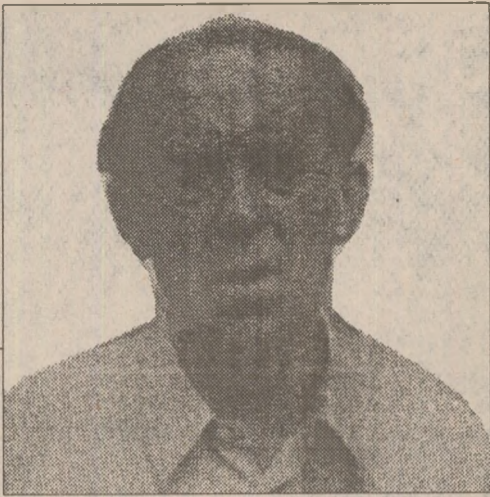
Filmul minunat făcut de Florin Mihăilescu și de trupa lui a pus în valoare o parte din atmosfera unei munci de căutare, de întrebări despre ce este teatrul, ce este un ritm, un sunet, o mișcare. Sînt lucruri foarte simple, dar ele stau la baza misterioasă a cuvîntului teatru sau actor. Poate tocmai asta a deranjat pe unii și pe alții din "Departamentul Teatru și Film". Filmul a fost grosolan maltrat de acest departament - de specialitate, nu? - din televiziunea oficială și națională. În loc să fie dat la cîteva zile, o săptămînă distanță, așa cum scria în contract, el a fost împins în uitare. Partea a doua a fost difuzată după două luni. Ea nu mai avea nici un rost să mai fie dată la așa o mare distanță. Sensul continuității filmului, al ideilor și al ritmului său a fost batjocorit și masacrat de acest departament. Dacă am trăi într-o țară civilizată, ar trebui să i se intenteze un proces.

- Aveți vreun top personal cu niște spectacole la care vă gîndiți, meditați, care înseamnă ceva pentru dumneavoastră ca om de teatru?

- Spectacolele care m-au marcat sînt cele ale lui Peter Brook și cele ale lui Grotowski. Aceștia sînt poate singurii regizori remarcabili care au atins un drum în teatru care merge pe verticală. Ei construiesc în teatru un fel de scară invizibilă a lui Iacob, pe care oamenii, actorii și spectatorii, să facă o călătorie între cer și pămînt. Această scară ar trebui construită de fiecare dintre noi, dar cei mai mulți dintre noi sîntem prea identificați cu mișcarea pe orizontală. Între banal și sentimental, mesajul nostru e plin de platitudini.

(Va urma)

Marina Constantinescu

Portretul unui anticonformist

LA 16 IULIE s-au împlinit zece ani de la moartea lui Heinrich Böll, cel ce a fost nu doar un mare înnoitor al literaturii germane de după război,

reuşind să distrugă stereotipul neamţului din mintea cititorilor de pretutindeni, ci şi un permanent stimulent critic pentru democraţia renăscută. "Le Monde des livres" din 14 iulie îl comemorează printr-un articol sintetic, semnat de Isabelle Bourgeois de la Centrul de informare şi cercetare asupra Germaniei contemporane. Reluăm extrase din acest omagiu, Heinrich Böll fiind bine cunoscut cititorului român prin traducerea celor mai importante romane ale sale. Sugerăm totodată editurilor o "serie de autor", completată cu titlurile ce încă nu au fost transpuse în româneşte.

OPERA lui Heinrich Böll se citeşte ca o cronică a unei lungi perioade de tranziţie de la Apocalipsul nazist la noua Germanie. Conflictul şi crizele domină lumea acestui scriitor născut la Köln, la 21 decembrie 1917. Crescut într-un spirit profund creştin (catolic) şi pacifist, Böll îşi nutreşte, din educaţie mai întâi, apoi din experienţa directă, antimilitarismul visceral, care-l va face să se manifeste împotriva remilitarizării Germaniei federale (1955-56) sau, în anii '80, să se opună staţionării rachetelor Pershing şi să vorbească multă vreme la marile manifestaţii pentru pace de la Bonn.

Experienţa sa de război - s-a înrolat la 22 de ani - îi va inspira primele cărţi publicate: *Tăcerea îngerului* (1949), *Trenul a sosit la timp* (1949), *Unde erai, Adame?* (1955), *Depart de trupă* (1964). Dar forma în care excellează Böll şi care se pretează cel mai bine

mărturiei subiective şi totodată distanţate e povestirea. În 1950, el publică cea mai impresionantă dintre povestirile sale, *Călătorule, dacă vii la Spa...*, care figurează în toate manualele şcolare germane. Anii de front l-au învăţat pe Böll preţul vieţii. Dragostea, pînă, cafeaua, ţigările, speranţa - sînt motive recurente ale prozei sale. Mai ales speranţa, a cărei purtătoare e Femeia, simbol al îndurării şi compasiunii aproape biblice: Katharina (*Onoarea pierdută a Katharinei Blum*, 1974), Käte Bogner (*Du-te acasă, Bogner!*, 1953), Leni Pfeiffer (*Portret de grup cu doamnă*, 1971 - opera majoră a lui Böll) sînt eroine care traversează, fidele lor însele, această istorie germană alcătuită din fracturi.

Cînd s-a întors din captivitate, în 1945, Böll şi-a găsit oraşul natal aproape distrus. Împreună cu alţi tineri scriitori, reuşiţi apoi în Grupul 47, a iniţiat un curent literar pe care bătrînii maeştri,

ca Thomas Mann, l-au dispreţuit. Böll a explicat în 1952, într-un *Manifest pentru literatura ruinelor*, că această lume, în care toate valorile stabilite, pînă şi cuvintele, au fost distruse, trebuie recreată din ceea ce a mai rămas: pulbere, tăceri, suferinţe, nepotolita foamă de pînă şi dragoste. Marele, Frumosul, Nobilul - au dus la ruină. Cu Măruntul, Simplul, Elementarul trebuie acum reconstruită lumea. La acea oră zero, spunea scriitorul, democraţia şi literatura se nasc împreună, indisociabil legate prin chiar geneza lor.

Odată cu întoarcerea treptată la prosperitate, germanii au început să creadă în scriitorii Grupului 47, în special în Böll, fiindcă realitatea descrisă în cărţile lui era ordonată, cititorii îşi găseau repere, se recunoşteau în "oamenii mărunţi", obişnuţi, spre care se îndrepta simpatia, solidaritatea scriitorului. Creştin revoltat şi cetăţean conştient, el a însoţit cu spiritul său critic evoluţia lumii contemporane timp de 40 de ani. Îl înfuriau în special manifestările conformismului ipocrit, un laitmotiv al romanelor sale fiind opoziţia dintre dragoste şi convenienţele burgheze (*Tăcerea îngerului*, *Du-te acasă*, *Bogner*, *Piinea anilor tineri*, 1955, *Grimasa*, 1963).

Ajuns un scriitor reputat, o personalitate cu influenţă, Böll se simte "răspunzător pentru felul cum continuă istoria germană" şi se solidarizează cu studenţii în '68, apoi se angajează alături de Willy Brandt, cu toate că nu-l atrage în mod special nici social-democraţia ("În ţara noastră, Partidul Creştin Democrat a distrus creştinismul iar

S.P.D. - socialismul" - scrie el). Un articol publicat în ianuarie 1972 în "Spiegel", în care încearcă să înţeleagă terorismul cu mintea şi inima, declanşează un imens scandal (mai târziu Böll va recunoaşte că acel articol a fost o naivitate din partea lui). Cotidianul "Bild", cu cele 4 milioane de exemplare ale sale, îi declară război. Scriitorul răspunde cu *Onoarea pierdută a Katharinei Blum*, roman consacrat mecanismelor de angrenare în violenţă. Succesul cărţii şi apoi al filmului lui Schlöndorff sînt răsunătoare.

PREMIUL Nobel pe 1972 îl purcă pe culmea gloriei. Dar omul nu se dezmente: "Celebritatea nu poate avea sens - scrie el - dacă nu-ţi permite să vii în ajutorul celorlalţi". Şi, bazîndu-se pe renumele său, Böll vine în ajutorul disidenţilor din Est, în primul rînd al confratelui Soljenişin, pe care-l găzduieşte la el în primul moment al exilului. Anticonformist înveterat, el va susţine toate formele de contestare, atîta timp cît sînt paşnice, umaniste. E responsabilitatea lui de persoană publică. Dar, din ce în ce mai mult, ca şi personajul său, clownul Hans Schnier din *Grimasa*, Böll se simte prizonierul conflictului ireductibil dintre libertatea artistului şi jugul apăsător al societăţii. Aceasta va fi tema ultimelor două romane ale sale, amare şi dezabuzate: *Protecţie împovăratore* (1979) şi *Femei în faţa peisajului fluvial*, apărut în chiar ziua morţii sale.

Revansa

NATALIA CERNAK s-a născut la 18 iulie 1900, în Rusia. Mama sa, Pauline, era scriitoare şi publica în revistele ruseşti sub pseudonimul masculin N.Vișvovski. În 1902, părinţii se despart şi fetiţa se stabileşte, împreună cu o parte a familiei în Franţa. În ţara de adopţie, Nathalie studiază engleza, apoi se specializează în istorie la Oxford şi în sociologie la Berlin, devine membră a baroului din Paris şi se căsătoreşte cu un coleg, avocatul Raymond Sarraute. La îndemnul soţului, se decide să-şi urmeze înclinaţia către literatură şi, între 1932 şi 1937, scrie 19 texte, un fel de proze în flux continuu în care monologul interior se interferează cu descrierea şi dialogul, intitulate *Tropisme*. Propune manuscrisul, între alte edituri, şi la Gallimard şi Grasset, dar peste tot este respins datorită formulei inedite. Abia în 1939, cartea apare la Denoël. Jean-Paul Sartre, susţinător din prima clipă al Nathalie Sarraute, îşi foloseşte toată influenţa pe lângă comitetul de lectură de la Gallimard pentru a-i convinge să publice o nouă carte a autoarei, un roman, *Portretul unui necunoscut*. Din nou un refuz. Romanul va fi publicat în 1948 de un tânăr editor, Robert Marin, cu o prefaţă a lui Sartre în care filosoful vorbeşte despre antiroman. Autoarei îi displace termenul, ea credea că a scris un roman adevărat, încercînd doar să se deosebească de predecesorii săi, să ducă mai departe experienţa proustiană, faţă de care avea o mare admiraţie. Din prima ediţie se vînd doar 400 de exemplare, dintre care 50 le cumpără Nathalie

Sarraute. În 1942, refuzînd să poarte steaua galbenă, scriitoarea pleacă împreună cu cele trei fiice ale ei la Janvry, dar, denunţată de nişte prieteni ruşi, e nevoită din nou să fugă, sub o identitate falsă, şi să stea ascunsă, în împrejurimile Parisului, la nişte oameni de încredere. După război, publică o serie de eseuri în care îşi expune principiile artei poetice personale: *De la Dostoievski la Kafka* (1947), *Epoca suspiciunii* (1950), *Conversaţie şi subconversaţie* (1956) ş.a. În 1953 îi apare un nou roman, *Martereau*, iar în 1959, cea mai bună carte a sa, *Planetarium*, elogiată nu numai de colegii de Nou Roman ci şi de critici de prestigiu ca Gaëtan Picon şi Maurice Nadeau. În 1964, primeşte, pentru *Fruitele de aur*, Premiul internaţional pentru literatură (singura distincţie ce i-a fost atribuită în lunga sa carieră).

Cu ocazia unei expoziţii ce i-a fost consacrată la Biblioteca Naţională a Franţei, "Le Figaro littéraire" i-a pus cîteva întrebări venerabilei scriitoare care, în ciuda vîrstei, continuă să scrie şi să fie prezentă în librării. Reproducem cîteva secvenţe din această discuţie:

- *Le Figaro littéraire*: Mai scrieţi la cafea?

- *Nathalie Sarraute*: Acum lucrez acasă, în apartamentul meu parizian sau la ţară. Dar timp de 20 de ani am scris într-o cafea din apropiere, unde mă duceam pe la 10 şi stăteam pînă la prînz. Mă aşezam totdeauna la aceeaşi masă. Rumoarea consumatorilor era un zgomot de fond care-mi plăcea şi mă

puteam lăsa complet absorbită de manuscris. Din păcate, s-a aflat că scriu acolo şi oamenii au început să vină şi să se uite la mine ca la un animal ciudat. Or, eu mă duceam la cafea ca să fiu singură, aşa că a trebuit să renunţ.

- *Nu aparţineţi nici unei academii, nici unui juriu. E o alegere deliberată?*

- Prin firea mea, îmi place să mă izolez. Pe de altă parte, detest autorităţile în literatură, deşi am făcut parte, scurt timp, din juriul Premiului Médicis.

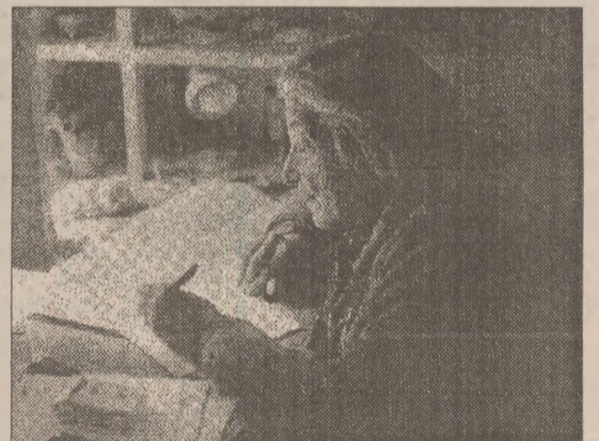
- *Dar faptul că sînteţi o reprezentantă a Noului Roman e un mod de apartenenţă la o grupare scriitoricească. Asta nu vă stînjeneşte?*

- Noi, scriitorii Noului Roman, ne cunoaştem, desigur, dar nu am alcătuit niciodată un grup, cu reuniuni regulate, ca suprarealiştii. Fiecare gîndea şi scria ce poftea, în propria sa direcţie.

- *Credeţi că Noul Roman a făcut literatura să progreseze?*

- Nu e vorba de progres aici. În raport cu Proust, s-au încercat cîteva paşi în altă direcţie. Nu mi se pare interesant să vinezi mereu pe aceleaşi terenuri. Cînd am început să scriu, nimeni nu pricepea nimic din textele mele. Apoi, încetul cu încetul, lucrurile au intrat în conştiinţa publică şi lumea s-a obişnuit cu acest mod de a scrie.

- *Opera dvs. e tradusă în 26 de limbi şi aţi intrat în Bibliothèque de la*

Pléiade. E o revanşă frumoasă după ce, la început, toţi v-au respins.

- La Gallimard, atunci, lui Jean Paulhan i-a fost greu să mă citească. După refuzul *Tropismelor*, în ciuda insistenţei lui Sartre, Gallimard mi-a înapoiat şi *Portretul unui necunoscut*, Paulhan pretextînd că editura nu are hîrtie. Datorită lui Maurice Nadeau, romanul a fost publicat de Robert Marin, cu care am rupt însă repede contractul şi astfel am putut, prin intermediul lui Marcel Arland, să mă alătur scriitorilor de la N.R.F.

- *În septembrie vă va apărea un nou volum, intitulat Aici. Ce alte proiecte aveţi?*

- Scriu de zor la o nouă carte. Scrisul e viaţa mea.

- *La cei 95 de ani împliniţi la 18 iulie, cum vedeţi anul 2000?*

- Mă aştept la ce-i mai rău. Dar, în ceea ce mă priveşte, va mai exista pentru mine acest rău?

Pagină realizată de
Adriana Bittel

Căldură mare

◆ Se știe că în toiu verii atenția redactorilor și corectorilor atinge limita de jos, fenomen vizibil și în publicațiile literare de aiurea. De data aceasta i-am "prins" pe cei de la "Magazine littéraire" (nr.334, iulie-august) care, într-o informație preluată din publicația spaniolă "El País", îl botează pe Federico Garcia Lorca... Gabriel, probabil gândindu-se la Gabriel Garcia Márquez. Nota se referă la o serie de texte de tinerețe ale poetului, descoperite cu câteva luni în urmă și la faptul că cea mai însemnată parte a operii sale a apărut postum.

Cețuri portocalii

◆ Paul West, născut în Anglia în 1930, dar naturalizat american, a fost supranumit în revis-

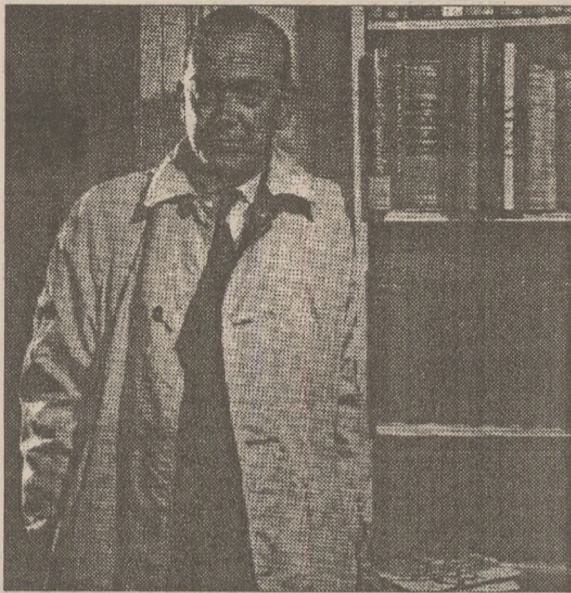

tele literare de peste Ocean "Maximalist Rex", pentru gustul său pentru baroc, pentru îmbinări armonioase de elemente eterogene în proza sa jumătate argotică, jumătate rafinată. Spirit cosmopolit și natură fecundă, el a scris 15 romane și tot pe atâtea eseuri ample, având predilecție pentru subiecte mitologice, ca în *Doctorul Lordului Byron* sau în *Jack Spintecătorul*. Ultimul său roman, *Pavilionul cețurilor portocalii*, își situează acțiunea în China anulului 1937, fiind liric și scandalos în același timp, o meditație despre război, dar și un joc de-a "cine pierde câștigă". Tradus de Jean-Pierre Richard, romanul a apărut vara asta la Gallimard și a prilejuit cronici entuziaste.

Emil Hacha

◆ Istoricul Robert Kvacek și ziaristul Dusan Tomasek au consacrat o carte, *Cazul Emil Hacha* (Ed.Themis, Praga) figurii controversate a președintelui ales în noiembrie 1938 și numit în fruntea protectoratului ceh sub tutelă germană începând din martie 1939. Autorii disting două perioade în activitatea lui: înainte și după Heydrich. Sosirea acestuia din urmă la Praga a marcat sfârșitul timidelor eforturi ale unui președinte slăbit și bolnav de a-și apăra autonomia țării și a deschis perioada colaboraționismului.

Inamicul interior

◆ La Ed. Random House a apărut de curând o biografie extrem de ostilă - *Graham Greene, inamicul interior* de Michael Shelden. Biograful îl consideră pe autorul decedat la 3.IV.1991 o ființă rea - antisemit, misogin, autocrat, sadomasochist, pedofil și sugerează chiar că a fost amestecat, cu 60 de ani în urmă, într-o crimă. O parte a criticii anglo-saxone și-a manifestat indignarea față de această "demolare" exagerată și lipsită de dovezi, "New York Times Book Review" și "New York Review of Books" considerând-o un act ridicol de răuvoitor, vizând "asasinarea unui cadavru". În imagine, Graham Greene în 1946.

Teatrul britanic în fierbere

◆ Teatrul britanic trăiește cea mai mare tulburare din ultimele două decenii din pricina lui Adrian Noble, directorul lui Royal Shakespeare Company (R.S.C.), care a decis să limiteze prezența instituției sale pe scena londoneză la sezonul de iarnă, restul timpului

trupa jucând în provincie. Această decizie, scrie "The Guardian", va avea efecte dezastruoase atât asupra statutului de companie națională a R.S.C., cât și asupra teatrelor regionale autonome. Singura care va avea de câștigat, e de părere ziarul, va fi compania națională a căilor ferate.

Un umor exploziv

◆ La începutul carierei sale diplomatice, Lawrence Durrell a fost, timp de 3 ani, atașat de presă la ambasada Marii Britanii de la Belgrad, în Iugoslavia comunistă. Această experiență e povestită cu un umor nebun în cartea *Stiff Upper Lip*, tradusă acum în franceză sub titlul *Puțină ținută, domnilor* (Nil Editions). Jean d'Ormesson, care o recenzează în "Le Figaro littéraire", stârnește pofta de a o citi, dând exemple de mare haz și mărturisind că s-a strâmbat de râs, căci Durrell are un umor violent, exploziv, exercitat mai ales asupra colegilor britanici și străini acreditați la Belgrad. Poate vreuna din editurile noastre să obțină dreptul de traducere, căci umorul de bună calitate asigură totdeauna succesul de vânzare.

Memorie și uitare

◆ Ernst Nolte, unul dintre istoricii preferați ai noii drepte germane, a publicat de curând, la Ed. Propyläen din Frankfurt, lucrarea *Germanii și trecutul lor*, în care afirmă că istoria secolului XX nu e în fond decât un lung "război civil ideologic" între utopia marxistă, contra-utopia fascistă și non-utopia pluralistă occidentală. Cotidianul "Die Tageszeitung" privește cu scepticism noua carte a lui Nolte, fiind de părere că autorul vrea să reînvie "cearta istoricilor" din anii '80 cu privire la fenomenele uitării și memoriei în istoria contemporană a Germaniei.

"Călătorie spre vest"

◆ Spectacolul cu acest titlu și-a avut premiera recent la Teatrul Goodman din Chicago, provocând senzație, după opinia comentatorului de la "Time". Regia și adaptarea aparțin lui Mary

Zimmerman, care și-a luat ca bază un roman chinezesc din sec.XVI - *Hsi Yu Chi*, legenda unui călugăr care a călătorit în India pentru a aduce înapoi în China scripturile budiste.

Bienala de la Veneția

◆ Organizarea Bienalei de la Veneția a fost încredințată unui francez, Jean Clair, directorul Muzeului Picasso, care a decis să celebreze centenarul Bienalei, adunând în expoziția *Identitate și alteritate*, deschisă pînă la 15 octombrie, 600 de opere avînd ca temă corpul uman. Taxat drept retrograd de către detractorii săi, Jean Clair e ridicat în slăvi de "La Stampa" care vede în el un autentic revoluționar. "Această expoziție - scrie cotidianul torinez - va marca o etapă în verbiajul paracritic de azi [...] Este o Bienală revoluționară, un eseu subversiv asupra modernității, realizat cu tablouri și nu cu vorbe bătute la mașină[...] E o retrospectivă «anticrocceană» prin excelență: nu se caută capodopere, ci căi, meandre, legături. O veritabilă expoziție conceptuală".

Cărți futuriste

◆ Aventura tinerilor poeți și pictori de la sfârșitul anilor '20-30, cunoscuți sub numele de "futuřiști ruși" - frații Burliuk, Filonov, Natalia Goncharova, Kamenski, Hlebnikov, Krucionik, Larionov,

Maiakovski, Malevici - a mers de la vestimentația șocantă și pictarea fețelor "pentru a înfrumuseța viața", la inventarea unei noi limbizi - *zau* - "limbaj transracional" pentru a exprima "mersul artei și iubirii de viață" și pînă la crearea unui nou tip de carte, de format redus, cu pagini de dimensiuni diferite, scrise de mînă sau imprimate literă de literă cu ștampile de cauciuc pe suport de hîrtie picată, pînă de sac, învelitori de bomboane... O expoziție cu titlul *Cărțile futuriste ruse*, cuprinzînd o sută de cărți și documente originale, este deschisă la Centrul Pompidou pînă la 4 octombrie.

În imagine - *Joc în infern* - texte de Krucionik, copertă de Malevici - unul dintre exponate.

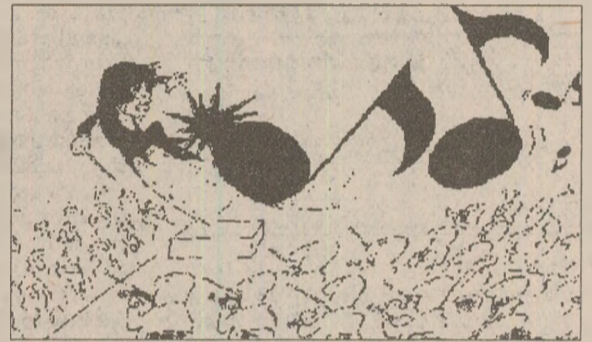
Noul roman al lui Günter Grass

◆ Căderea zidului Berlinului și-a găsit oglindirea deja în piesa *Corul final* a lui Botho Strauss, în picturile neo-expresionistului Rainer Fetting și în filmul *Pro-*

misiunea al Margarethei Trotta. În curînd va apărea o nouă carte a lui Günter Grass (în imagine), intitulată *Ein weites Feld*, a cărei acțiune se petrece în Berlin între noiembrie 1989 și unificarea germană cu un an mai tîrziu; dar romanul descrie și evenimente din istoria germană din 1848 pînă în prezent, pentru a crea o panoramă a memoriei. Cartea va fi publicată în august de editura Secker și Warburg.

Mahler la Nagasaki

◆ 120 de muzicieni, majoritatea de la New Japan Philharmonic Orchestra, și un cor de 200 de cîntăreți au susținut la Nagasaki un concert sub conducerea lui Seiji Ozawa. Înaintea celebrei "Arii pe coarda sol" din Suita pentru orchestră nr. 3 de Bach, dirijorul s-a adresat auditoriului cerîndu-i ca, în amintirea a ceea ce s-a petrecut în urmă cu 50 de ani, să nu aplaude, ci să păstreze un moment de reculegere în care să se roage împre-

ună. Concertul a cuprins și simfonia *Înviere* de Mahler, în care Ozawa s-a întrecut pe sine, transmișînd orchestrei, corului, soliștilor și, prin acestia, publicului, o emoție indescriptibilă, ca și cum spiritele victimelor ar fi venit și ele în sala de la Tenshudo. 12 muzicieni americani au participat, în chip simbolic, la concert. În imagine, un desen de No-rio (Tokyo), ilustrînd evenimentul solemn.

Cocteau în premieră

◆ În 1922, Cocteau a scris pentru prietenul său Georges Auric un libret de operă inspirat dintr-o dramă orientală, *Soția bănuită pe nedrept*. Dar acesta nu a mai pus-o pe muzică. Acum, o tînără compozitoare, Valérie Stephan, va compune pe acest text o operă "de buzunar" (4 cîntăreți și 6 instrumentiști).

în fiecare zi, de luni pînă vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

TOTAL

RADIO

637.37.90; 637.56.45

un radio actual

Luni: Portrete din gulagul românesc - Irina Corbu
Marți: Câinele de pază - Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă - Carmen Bendovski
Joi: Fiți întreprinzători - Bogdan Teodoriu
Vineri: Taxiul de noapte - N.C. Munteanu

Revista revistelor

Lentile și dioptrii

Două pagini și jumătate din cele opt ale LA & I nr. 27 sînt ocupate de un text al lui Dan Stanca intitulat *Anti-Patapievici*. Cine are răbdarea să ducă pînă la capăt cearcetul, găsește două P.S.-uri. În primul, Dan Stanca zice: "Mă întreb, totuși, dacă prin ceea ce am scris am făcut dovada unui «fundamen-

talism» indecent" iar în al doilea, declarîndu-se "total blocat" de comparația făcută de G. Liiceanu între Kierkegaard și H.-R. Patapievi și "ideologia" dintre cei doi încheie "Ori eu trăiesc pe altă planetă, ori pe această planetă confuzia e regină". Părerea noastră e că fundamentalismul lui Dan Stanca nu e indecent ci profund reacionar și că el nu trăiește pe altă planetă, ci doar în alt loc de pe pămînt sau în alt timp decît ale noastre. Ideile pe care le expune "cu o vehemență cam deplasată" (el însuși recunoaște) sînt fumate: garfonismul ortodoxist a mai avut odinioară cîteva adepți la noi (într-o formă elegantă și rafinată l-a practicat Vasile Lovinescu sau bizarul, multiconvertitul părinte Marcel Avramescu). Critica înverșunată a declinului spiritual occidental, înlocuirea filosofiei cu "metafizica pură" și simbolismul prin care s-ar recupera tradițiile sacre, o mistică națională bazată pe valorile tradiționale ale vieții rurale opuse modernizării - iată cîteva din dioptriile vechi prin care D.S. privește *Cerul văzut prin lentilă*. • Să vedem de ce este gazetarul afit de anti-Patapievici: în primul rînd, fiindcă, în tot ce scrie, strălucitul eseist e un susți-

nător al lumii moderne, al liberalismului ("deși (s.n.) e un adversar vehement al regimului Iliescu"). "Aici - spune Dan Stanca - se umflă buba pe care trebuie să o incizăm". Iar "incizia" pe care o face nu dezvăluie deloc "infecția" gîndirii lui Patapievi, ci chiar defecțiunea mentală a lui D.S. - o monomanie care-l duce la identificări forțate de tipul: "de ce să nu credem că, dându-i-se atîta atenție lui HRP de un «soare» sau mai mulți «sori» ai Securității, în adîncimea ocultă a realităților politice-sociale i se acordă de fapt o deosebită prețuire, actualul regim simțind în tînarul eseist un aliat și nu un pericol? Fiindcă, repet, Patapievi susține lumea modernă cu o fervoare care pe mine unul m-a îngrozit, știind doar că el este un intelectual și nu un tehnocrat! Deci, conform demonstrației, așa cum cenzura ceaușistă s-ar fi bucurat că noi îl citim pe ascuns pe Nae Ionescu, simțind deci în Profesor aliatul și nu adversarul, așa și actualele relee ale Puterii, mult mai complexe de fapt decît reducerea lor la emprenta lui Ion Iliescu, au tot interesul să-l citim - de data aceasta nu pe ascuns! - pe H.-R. Patapievi și să cădem sub influența lui deoarece astfel cădem definitiv sub savuroasa stăpînire a lumii moderne." ♦ Apoi, punîndu-și alte dioptrii, opace, "renunșînd la mîrginirea rațiunii", Dan Stanca face dovada unor facultăți suplimentare, deslușind "în adîncime" chipul monstruos al demonului, și se lansează în teoria Fiarei și a Prostituatei: "Fiara și Prostituta, cele două embleme ale sfîrșitului de ciclu, sînt în mare încheștare. Cel mai important de reținut este faptul că la ora actuală Prostituta are mai multă putere decît Fiara. Regimul Iliescu care nu este numai al lui Iliescu aparține în primul rînd Prostituatei și abia în al doilea rînd Fiarei. Aceasta este o axiomă. Fiind aliatul și susținătorul lumii moderne, Patapievi susține de fapt și regimul Iliescu sau, mai exact spus, susține ipostaza de Prostituată a acestui regim." ♦ Cum fusesem deja preveniți că raționalul nu-i e de ajutor în această submersiune, concluzia că "elogiul lumii moderne e o întreprindere extrem de periculoasă pentru existența noastră spirituală" nu ne mai miră. ♦ De fapt, din punctul acesta nu ne mai miră nimic, sîntem deja edificați asupra scenariilor simple ale lui D.S., bazate pe *Bine* (Tradiție, sentiment sacru-comunitar, credință = mîntuire) și *Rău* (liberalism, inteligență individuală, dinamism, cultură = decădere). În plan politic, concepția lui D.S. se traduce (anti-Patapievici) așa: "unul este totalitarismul cu menire teocratică și altul este totalitarismul complet profan. Una este să-i faci pe oameni, chiar și cu sila, să creadă într-o ordine superioară încorporabilă pe pămînt cu toate riscurile ce decurg de aici, și alta este să-i îndocitrezi cu demagogia «viitorului de aur» în care nu crede nimeni. Masele manipulate de Dreapta păstrează, paradoxal, un petec de candoare exprimată în speranța transcederii condiției umane." Dacă "scriitorii români cu vederi democratice, liberale, din prezent" așează totalitarismele în același plan, o fac "în virtutea deplinei lor opacități față de ce reprezintă riscul întru transfigurare. Între un profan civilizat și un sacru monstruos e de ales, totuși, sacrul." Asta e convingerea lui Dan Stanca, după cum mai crede și că Inchiziția a avut un rol benefic în blocarea influențelor demonice. ♦ Se știe că René Guénon a sfîrșit prin a trece la isla-

Partea în care am căzut

ÎN ULTIMUL timp, problema esențială a celor care discută despre destinele nației noastre e în ce sferă de influență am picat. Unii bagă mîna în foc că americanii vor să ne ia în parohia lor, alții sînt convinși că sîntem la umbra Rusiei în floare. Americaniștii sînt energici, vor să ne modernizăm și afirmă un lucru de bun simț, că trebuie să-l facem pe dracu în patru să ne vindem marfa în Occident. Adepții ideii că ne păstorește Moscova nu ghicesc în cafea norocul nostru național și nici nu sînt cunoscuți ca artiști ai divinației. Majoritatea lor s-a îndelețnicit cu divinizarea profitabilă, pe vremea lui Ceaușescu. Azi au interese economice și politice precise. Adică nu sînt niscai contemplatori care pun cap la cap criza de inimă a lui Elțin și demisia lui Lebed ca să ne informeze ce gîndește Moscova. Ei au învățat un lucru folositor înainte vreme. Dacă ne merge bine, sîntem independenți. Cînd treaba scîrție, de vină e Ivan, că se bagă peste noi. Și dă-i și înjură-l pe Ivan că nu ne lasă în pace să construim Casa Poporului și să ne batem joc de venitul nostru național cu proiecte de pe urma cărora se cheltuiește și azi fără spor. I-a cedat Ivan lui Ceaușescu să-și bată joc de vîlga poporului pe care l-a condus? I-a zis Ivan mult iubitului "Ia-te, papașa, la întrecere cu Pentagonul, să vadă americanii că tu ești independent, de nu-ți pasă de mine!?" Așa că în materie de independență, noi chiar pe vremea cînd puteau rușii să intre în România ca pe terenul de sport ne-am cîntat romanele și cîntecele mobilizatoare, de ne-au mers fulgii. Dacă politica economică a lui Ceaușescu ar fi fost bună, ea ar fi trebuit să aibă măcar o inerție pozitivă.

Adică să meargă bine după moartea lui. Fiindcă în ultimii ani funcționa din ce în ce mai prost. Iar soluțiile pe care le-a găsit el ca să ne dea de lucru au fost de un desăvîrșit primitivism. Economistii pe care i-am întrebat despre stingerea datoriilor făcute de Ceaușescu mi-au spus că a fost o greșală uriașă. Cînd n-ai datorii, nu-ți

bate nimeni la ușă să te întrebe de ele. Cu alte cuvinte, nici nu vine nimeni să investească la tine acasă, ca să te ajute să-i dai înapoi ce-i datorezi. O țară cu datorii e interesantă. Una care își bagă banii în palate, stînd pe întuneric și punîndu-și populația la regim de exterminare lentă, n-are cum să intereseze.

Cine se aventurează în satele din jurul Bucureștiului se trezește într-o lume în care voința de a face cîte ceva se simte. Lipsește însă armătura elementară - drumurile sînt fioroase, canalizare nu e, iar dacă vrei să dai un telefon trebuie să te duci la primărie sau la poștă.

Nu cred că cei care se află acum la putere și-au pus în cap să ne aducă în sapă de lemn. Numai că ei vor să facă simultan două lucruri care se resping - să se îmbogățească furînd vînjos de la stat și să țină centralizarea în stare de funcționare. Mă îndoiesc că asta e opera rușilor. În schimb am observat că peste tot unde drumurile au hîrtoape elita locală îi înjură pe occidentali, că nu vin să le netezească. Aceeași elită locală își construiește case cu etaj pe care le plachează cu marmoră. Are mașini de ultimul tip pe care și le strică pe drumurile nenorocite de țară. Are cîrciumă sau butic, dar nu mai face față - a sărăcit lumea. Ce să facă biata elită locală, se plînge la centru. Și-atunci ce face omul de la centru ca s-o potolească pe amărîta de elită? Dă vina pe ruși! Și-i acuză pe occidentali de trădare. În secolul trecut, cînd de-abia apăruse România mică, s-au făcut drumuri și poduri, căi ferate și asta din toată sărăcia noastră tradițională. Rușii puseseră coada pe Basarabia, de Ardeal nici gînd, dar exista o gîndire a elitei care nu se împăca deloc cu ideea că am picat într-o parte sau în alta.

Or, cînd vrei să conduci o țară, nu te porți ca ultimul arendaș care își schimbă stăpînia. Fiindcă dacă tu, omul din elită, vii și-mi spui că partida e pierdută, du-te la sapă, băiete, lasă-l pe Ivan.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 500 lei

Cronica

mism. Un asemenea drum i-ar fi convenabil și lui Dan Stanca, ideile sale fiind foarte apreciate, oficial, în Iran, de exemplu, sau de către Frontul Islamic de Salvare din Algeria, care ucide pe capete intelectuali. La noi, din fericire, ne place să credem, obscurantismul acesta fanatic n-are spor. Gestul LA&I de a publica *Anti-Patapievici* al lui Dan Stanca nu se justifică decît prin reacțiile pe care, nu ne îndoim, le va provoca.

Stalin în intimitate

În nr. 6 al revistei ATENEU, un serial insolit: *Confesiunile amantei lui Stalin*. Autorul, Leonard Hendling, a publicat anul trecut, la Minsk, confesiunile Verei Davidova, fostă solistă la Teatrul Mare din Moscova. Ceea ce frapează în aceste amintiri e stilul calculat cu care Stalin își făcea pînă și cuceririle amoroase. Pentru a o atrage la Kremlin pe foarte tînăra solistă, Stalin închipuie un plan de o diabolică amănunțime, începînd cu transferarea acesteia de la Teatrul de Operă din Leningrad, continuînd cu o scurtă amîinare (Nadejda Aliueva, soția lui Stalin, murise), urmată de scrisori nesemnate. Acțiunea e încununată printr-un viol în toată regula, la mai puțin de două luni de la moartea

Nadejdei Aliueva. Sfîrșitul primului episod e de un teribil comic involuntar al teribilului părinte al popoarelor: "M-a rugat să-i înapoiez bilețelul și imediat l-a făcut fărîme. «Ați primit locuința?» «Nu, I.V. Locuiesc în căminul teatralui. Mă pregătesc să închiriez o cameră într-o locuință comună.» Stalin a zîmbit. «Nădăjduiesc că veți ști să tăceți și să nu difuzați modul cum am petrecut noaptea de revelion» «Desigur, tovarășe Stalin!» «Puteți să-mi spuneți pe nume. Nu omiteți numele tatălui meu.» În timpul despărțirii, ochii lui gri-căprui au străfulgerat din nou o patimă galbuie. Gerul își recăpătase forța. Încovoiindu-se sub povara darurilor lui Stalin, șoferul mi-a adus acasă cutiile cu produse". ♦ În numărul 4-5 al *periodicului transilvan de cultură TÂRNAVA* cel mai mult ne-au impresionat cele 14 pagini de reclamă ale revistei. Conținutul acestui număr ni s-a părut subțire, aproape precar. O spunem cu toată părerea de rău fiindcă bănuim cîte eforturi face echipa redacțională ca să vadă revista apărută. Să sperăm că în numerele viitoare nu ne vor impresiona numai paginile de reclamă ci și textele incluse în revistă.